

LATVIJAS REPUBLIKAS SATVERSMES TIESA

SPRIEDUMS

Latvijas Republikas vārdā
Rīgā 2019. gada 13. novembrī
lietā Nr. 2018-22-01

Satversmes tiesa šādā sastāvā: tiesas sēdes priekšsēdētāja Ineta Ziemele, tiesneši Sanita Osipova, Aldis Laviņš, Gunārs Kusiņš, Jānis Neimanis un Artūrs Kučs,

pēc pieteikuma par lietas ierosināšanu, kuru iesnieguši divdesmit 12. Saeimas deputāti: Boriss Cilevičs, Igors Pimenovs, Ivans Ribakovs, Jānis Tutins, Artūrs Rubiks, Sergejs Potapkins, Ivars Zariņš, Romans Miloslavskis, Jeļena Lazareva, Jūlija Stepaņenko, Andris Morozovs, Jānis Urbanovičs, Raimonds Rubiks, Vladimirs Nikonovs, Jānis Ādamsons, Vitālijs Orlovs, Mihails Zemļinskis, Igors Zujevs, Sergejs Mirskis un Sergejs Dolgopolovs,

kā arī konstitucionālajām sūdzībām, kuras iesnieguši Davids Džibuti, Dana Džibuti, Timurs Jareško, Mila Šteina, Edvards Šmits, Aleksandrs Fominovs, Vladislavs Kuļikovs, Vlada Elīza Ševšeļova, Jeļizaveta Kotova, Anna Lisa Čmihova, Agnija Busila, Marija Busila, Mihails Zaslavskis un Aleksandrs Zaslavskis,

atbilstoši Satversmes tiesas lietā Nr. 2018-12-01 “Par 2018. gada 22. marta likuma “Grozījumi Izglītības likumā” 1. panta pirmās daļas, otrās daļas vārdu “pirmsskolas izglītības un pamatizglītības pakāpē, ievērojot šā likuma 41. panta noteikumus”, 3. panta pirmās daļas vārda “pamatizglītības” un 2018. gada 22. marta likuma “Grozījumi Vispārējās izglītības likumā” 2. panta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. panta otrajam teikumam, 112. pantam un 114. pantam” pieņemtajam lēmumam izvērtēt 2018. gada 22. marta likuma “Grozījumi Izglītības likumā” 1. panta pirmās daļas atbilstību Latvijas Republikas

Satversmes 91. panta otrajam teikumam, 112. pantam un 114. pantam izskatāmās lietas ietvaros,

pamatojoties uz Latvijas Republikas Satversmes 85. pantu un Satversmes tiesas likuma 16. panta 1. punktu, 17. panta pirmās daļas 3. un 11. punktu, 19.² un 28.¹ pantu,

rakstveida procesā 2019. gada 15. oktobra tiesas sēdē izskatīja lietu

“Par 2018. gada 22. marta likuma “Grozījumi Izglītības likumā” 1. panta pirmās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. pantam, 91. panta otrajam teikumam, 112. panta pirmajam teikumam un 114. pantam”.

Konstatējošā daļa

1. Izglītības likums tika pieņemts 1998. gada 29. oktobrī. Izglītības likuma 9. panta pirmā un otrā daļa redakcijā, kas bija spēkā līdz 2018. gada 15. aprīlim, paredzēja, ka valsts, pašvaldību un valsts augstskolu izglītības iestādēs izglītību iegūst valsts valodā, bet citā valodā izglītību var iegūt: 1) privātās izglītības iestādēs; 2) valsts un pašvaldību izglītības iestādēs, kurās tiek īstenotas mazākumtautību izglītības programmas, ievērojot šā likuma 41. panta noteikumus; 3) citos likumos paredzētās izglītības iestādēs.

1.1. 2018. gada 16. aprīlī stājās spēkā 2018. gada 22. marta likums “Grozījumi Izglītības likumā” (turpmāk – Grozījumi Izglītības likumā), kura 1. panta pirmā daļa paredz papildināt Izglītības likuma 9. pantu ar 1.¹ daļu šādā redakcijā:

“(1¹) Privātajās izglītības iestādēs vispārējo izglītību un profesionālo izglītību pamatizglītības un vidējās izglītības pakāpē iegūst valsts valodā.”

Savukārt minētā panta otrā daļa paredz izteikt Izglītības likuma 9. panta otrās daļas 1. un 2. punktu šādā redakcijā:

“1) izglītības iestādēs, kuras īsteno izglītības programmas saskaņā ar Latvijas Republikas divpusējiem vai daudzpusējiem starptautiskajiem līgumiem;

2) izglītības iestādēs, kuras īsteno mazākumtautību izglītības programmas pirmsskolas izglītības un pamatizglītības pakāpē, ievērojot šā likuma 41. panta noteikumus.”

Grozījumu Izglītības likumā 3. panta pirmā daļa paredz aizstāt Izglītības likuma 41. panta pirmajā daļā vārdus “attiecinīgajā valsts izglītības standartā” ar

vārdiem “valsts pamatizglītības standartā”. Līdz ar to Izglītības likuma 41. panta pirmā daļa jaunajā redakcijā noteic:

“(1) Mazākumtautību izglītības programmas izstrādā izglītības iestāde, izvēloties kādu no valsts pirmsskolas izglītības vadlīnijās vai valsts pamatizglītības standartā ietvertajiem izglītības programmu paraugiem.”

Savukārt Grozījumu Izglītības likumā 3. panta otrā daļa paredz papildināt Izglītības likuma 41. pantu ar 1.¹ un 1.² daļu šādā redakcijā:

“(1¹) Mazākumtautību izglītības programmās no 1. klases līdz 6. klasei mācību satura apguve valsts valodā tiek nodrošināta ne mazāk kā 50 procentu apjomā no kopējās mācību stundu slodzes mācību gadā, ieskaitot svešvalodas.

(1²) Mazākumtautību izglītības programmās no 7. klases līdz 9. klasei mācību satura apguve valsts valodā tiek nodrošināta ne mazāk kā 80 procentu apjomā no kopējās mācību stundu slodzes mācību gadā, ieskaitot svešvalodas.”

Atbilstoši Grozījumu Izglītības likumā 7. pantam par pārejas noteikumiem grozījumi attiecībā uz Izglītības likuma 9. panta papildināšanu ar 1.¹ daļu un otrās daļas 2. punkta izteikšanu jaunā redakcijā un grozījumi 41. panta pirmajā daļā attiecībā uz vārdu aizstāšanu tajā un panta papildināšanu ar 1.¹ un 1.² daļu stājas spēkā pakāpeniski: 2019. gada 1. septembrī – attiecībā uz pirmsskolas izglītības programmu īstenošanu un pamatizglītības programmu īstenošanu 1.–7. klasē, 2020. gada 1. septembrī – attiecībā uz pamatizglītības programmu īstenošanu 8. klasē un vidējās izglītības programmu īstenošanu 10. un 11. klasē, bet 2021. gada 1. septembrī – attiecībā uz pamatizglītības programmu īstenošanu 9. klasē un vidējās izglītības programmu īstenošanu 12. klasē.

1.2. Tajā pašā dienā, 2018. gada 22. martā, Saeima pieņēma arī likumu “Grozījumi Vispārējās izglītības likumā” (turpmāk arī – Grozījumi Vispārējās izglītības likumā). Šā likuma 2. pants paredz izteikt Vispārējās izglītības likuma 43. panta tekstu šādā redakcijā:

“(1) Vispārējās vidējās izglītības programmu obligāto saturu nosaka valsts vispārējās vidējās izglītības standarts.

(2) Nepārsniedzot šā likuma 44. pantā noteikto mācību stundu slodzi nedēļā un mācību stundu skaitu dienā, izglītības iestāde vispārējās vidējās izglītības programmā papildus var ietvert valsts vispārējās vidējās izglītības standartā neminētus mācību priekšmetus, tai skaitā mazākumtautības dzimto valodu un ar mazākumtautību identitāti un integrāciju Latvijas sabiedrībā saistītu mācību saturu.”

Atbilstoši Grozījumu Vispārējās izglītības likumā 3. pantam par pārejas noteikumiem minētie grozījumi 43. pantā stājas spēkā 2020. gada 1. septembrī attiecībā uz vidējās izglītības programmas īstenošanu 10. un 11. klasē un 2021. gada 1. septembrī attiecībā uz vidējās izglītības programmas īstenošanu 12. klasē.

2. Pieteikuma iesniedzējs – divdesmit 12. Saeimas deputāti (turpmāk arī – Pieteikuma iesniedzējs) – uzskata, ka Grozījumu Izglītības likumā 1. panta pirmā daļa neatbilst Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 91. panta otrajam teikumam, kā arī 112. un 114. pantam.

2.1. Satversmes tiesa 2019. gada 23. aprīlī pieņēma spriedumu lietā Nr. 2018-12-01 “Par 2018. gada 22. marta likuma “Grozījumi Izglītības likumā” 1. panta pirmās daļas, otrās daļas vārdu “pirmsskolas izglītības un pamatizglītības pakāpē, ievērojot šā likuma 41. panta noteikumus”, 3. panta pirmās daļas vārda “pamatizglītības” un 2018. gada 22. marta likuma “Grozījumi Vispārējās izglītības likumā” 2. panta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. panta otrajam teikumam, 112. pantam un 114. pantam” (turpmāk – lieta Nr. 2018-12-01), kas tika ierosināta pēc divdesmit 12. Saeimas deputātu pieteikuma.

Spriedumā lietā Nr. 2018-12-01 Satversmes tiesa nolēma izvērtēt divdesmit 12. Saeimas deputātu pieteikumā norādīto prasījumu par Grozījumu Izglītības likumā 1. panta pirmās daļas atbilstību Satversmes 91. panta otrajam teikumam, 112. pantam un 114. pantam izskatāmās lietas ietvaros.

2.2. Lietas Nr. 2018-12-01 ietvaros divdesmit 12. Saeimas deputāti savus pieteikumā un tiesas sēdēs paustos argumentus par izglītības iegūšanu mazākumtautību valodās attiecināja gan uz valsts un pašvaldību, gan arī uz privātajām izglītības iestādēm.

Pēc viņu ieskata, Grozījumu Izglītības likumā 1. panta pirmā daļa neatbilst Satversmes 112. pantam, kas uzliek valstij pienākumu ievērot vecāku tiesības nodrošināt saviem bērniem tādu izglītību, kāda atbilst viņu reliģiskajai pārliecībai un filozofiskajiem uzskatiem, kā arī pienākumu nodrošināt izglītības pieņemamību tās adresātiem. Tiesības uz izglītību citstarp izpaužoties kā izvēles brīvība valsts izveidotas izglītības sistēmas ietvaros. Izglītībai pēc tās formas un satura, ieskaitot programmas un mācīšanas metodes, vajagot būt pieņemamai adresātiem – izglītojamiem un viņu vecākiem.

Likumdevējam, izvēloties izglītības politikas īstenošanas līdzekļus, esot jāpanāk iespējami taisnīgs līdzsvars starp dažādu sabiedrības locekļu interesēm. Tāpat esot nodrošināma arī personu līdzdalības tiesību ievērošana lēmumu pieņemšanā. Izstrādājot Grozījumus Izglītības likumā un Grozījumus Vispārējās izglītības likumā, neesot aptaujāti pedagogi un vecāki. Šo likumu normu adresātu viedokļi neesot atspoguļoti likumprojektu anotācijās. Daudzi pie mazākumtautībām piederoši izglītojamie un viņu vecāki šīs normas neatbalstot. Kopumā ievērojama sabiedrības daļa, kuru šie grozījumi tieši skar, esot pret tiem un vispār pret valsts politiku mazākumtautību izglītības jomā.

Tiesas sēdē lietā Nr. 2018-12-01 divdesmit 12. Saeimas deputātu pārstāvis uzsvēra, ka grozījumu pieņemšanas procesā nav ievēroti mazākumtautību sabiedrisko organizāciju iebildumi. Likumprojektu anotācijas saturot nepilnīgu un sagrozītu informāciju par mazākumtautību sabiedrisko organizāciju atbalstu šiem likumprojektiem.

Grozījumu Izglītības likumā 1. panta pirmā daļa neesot balstīta uz visaptverošiem socioloģiskajiem pētījumiem. Tie pētījumi, uz kuriem atsaucas Izglītības un zinātnes ministrija, neesot tieši saistīti ar aktuālo situāciju skolās. Daudz precīzāki rādītāji esot valsts pārbaudījumu un eksāmenu rezultāti. Neesot analizētas arī tādas problēmas kā skolotāju trūkums, mācību metodika, reģionālās atšķirības. Šādas analīzes trūkums varot apgrūtināt izglītības mērķu sasniegšanu un kaitēt izglītības kvalitātei. Līdz ar to nevarot uzskatīt, ka pamattiesību ierobežojums būtu noteikts ar pienācīgā kārtībā pieņemtu likumu.

Bilingvālās izglītības modelis esot vērtējams kā Latvijas ieguvums. Šāds paralēls skolu modelis nevarot tikt raksturots kā segregācija, proti, atsevišķu izglītības sistēmu uzturēšana.

Valsts varot noteikt minimālo izglītības standartu, kas atbilst izglītības mērķim. Taču Grozījumu Izglītības likumā 1. panta pirmā daļa ieviešot tādu ierobežojumu, ko nevarot uzskatīt par minimālo izglītības standartu. Tā ierobežojot pedagogu akadēmisko brīvību attiecībā uz izglītības mērķu sasniegšanas līdzekļu izvēli. Iepriekš Latvijas izglītības sistēmā mazākumtautību valodu lietojums bijis plašāks, bet ar Grozījumu Izglītības likumā 1. panta pirmo daļu to lietošana izglītības programmās tiekot nesamērīgi sašaurināta. Tādējādi pašreiz situācija esot citāda nekā 2005. gadā, kad Satversmes tiesa lietā Nr. 2004-18-0106 "Par Izglītības likuma pārejas noteikumu 9. punkta 3. apakšpunkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1., 91. un 114. pantam, Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 1. protokola

2. pantam un tās 14. pantam (saistībā ar 1. protokola 2. pantu), Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām 26. un 27. pantam, Starptautiskās konvencijas par visu veidu rasu diskriminācijas izskaušanu 5. pantam, Konvencijas par bērna tiesībām 2. un 30. pantam, kā arī Vīnes konvencijas par starptautisko līgumu tiesībām 18. pantam” (turpmāk – lieta Nr. 2004-18-0106) vērtēja līdzīgus jautājumus, kas saistīti ar mazākumtautību valodu lietojuma proporciju izglītības procesā. Minētajā lietā tiesas izdarītie secinājumi neesot attiecināmi uz Grozījumu Izglītības likumā 1. panta pirmo daļu.

Pieteikuma iesniedzējs atsaucas arī uz Eiropas Padomes komisijas “Demokrātija caur tiesībām” secinājumiem par Ukrainas Izglītības likuma normām. Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka komisijas secinājumi ir piemērojami arī Latvijas situācijā.

Grozījumu Izglītības likumā 1. panta pirmā daļa neatbilstot arī Satversmes 91. panta otrajā teikumā ietvertajam diskriminācijas aizlieguma principam, kas nepieļaujot diskrimināciju uz valodas pamata. Attiecīgi tas arī izglītības sistēmas ietvaros prasot atšķirīgu attieksmi pret izglītojamiem, kuru dzimtā valoda konkrētajā valstī ir uzskatāma par mazākumtautības valodu.

Tiesas sēdē lietā Nr. 2018-12-01 divdesmit 12. Saeimas deputātu pārstāvis uzsvēra, ka Latvijā visi pie mazākumtautībām piederoši izglītojamie ir vienādos un salīdzināmos apstākļos. Lietā Nr. 2018-12-01 apstrīdētās normas paredzot diskriminējošu attieksmi pret tiem pie mazākumtautībām piederošiem izglītojamiem, kuru dzimtā valoda nav viena no Eiropas Savienības (turpmāk – ES) oficiālajām valodām (piemēram, krievi, ukraiņi, baltkrievi), salīdzinājumā ar izglītojamiem, kuri arī pieder pie mazākumtautības, bet kuru dzimtā valoda ir kāda no ES oficiālajām valodām (piemēram, poļi, lietuvieši, igauņi). Vidējās izglītības pakāpē tikšot saglabāta iespēja iegūt izglītību ES oficiālajās valodās, bet ne valodās, kuras nav ES oficiālās valodas. Divdesmit 12. Saeimas deputāti uzskata, ka šajā aspektā lietā Nr. 2018-12-01 apstrīdētajām normām nav leģitīma mērķa.

Lietā Nr. 2018-12-01 apstrīdētās normas neatbilstot arī Satversmes 114. pantam, jo mazākumtautību valodu lietošanas samazinājums atņēmot izglītojamiem būtisku nacionālās identitātes saglabāšanas un attīstīšanas priekšnosacījumu. Atbilstoši Eiropas Padomes Vispārējās konvencijas par nacionālo minoritāšu aizsardzību (turpmāk – Minoritāšu konvencija) 14. panta 2. punktam valstij esot aktīvi jārīkojas, lai efektīvi aizsargātu nacionālās minoritātes, nepieciešamības gadījumā veicot saprātīgus pielāgošanas pasākumus.

Lietā Nr. 2018-12-01 apstrīdētās normas neparedzot šādus pasākumus, piemēram, izņēmumus, kas ļautu īstenot pielāgošanas pasākumus attiecībā uz skolotāju pieejamību, atsevišķu skolēnu un vecāku grupu, piemēram, skolēnu ar vājām latviešu valodas zināšanām, tostarp patvēruma meklētāju, bēgļu un nesenu imigrantu, interešu ievērošanu.

Gan pieteikumā, gan tiesas sēdē divdesmit 12. Saeimas deputāti atsaucās arī uz Minoritāšu konvencijas konsultatīvās komitejas (turpmāk – Konsultatīvā komiteja) viedokļos ietvertajām atziņām par konvencijas īstenošanu Latvijā. No tām izrietot, ka Konsultatīvā komiteja pauž bažas par to, ka samazinās iespējas iegūt izglītību mazākumtautību valodās.

3. Pieteikuma iesniedzēji – Davids Džibuti un Dana Džibuti (turpmāk – Pieteikuma iesniedzēji) – uzskata, ka Grozījumu Izglītības likumā 1. panta pirmā daļa neatbilst Satversmes 1. pantam, 91. panta otrajam teikumam, 112. panta pirmajam teikumam un 114. pantam.

Grozījumu Izglītības likumā 1. panta pirmā daļa neatbilstot Satversmes 1. pantam, jo esot pieņemta, neievērojot tiesiskās paļāvības principu. Ar Grozījumu Izglītības likumā 1. panta pirmo daļu esot ieviesta pavisam jauna tiesiskā kārtība, izslēdzot no Izglītības likuma normu, kas vispārīgi noteica, ka citā valodā izglītību var iegūt privātās izglītības iestādēs. Brīdī, kad noslēgti līgumi par Pieteikuma iesniedzēju izglītošanu un aprūpi privātajā izglītības iestādē, Izglītības likuma 9. panta otrās daļas 1. punkts paredzējis, ka privātās izglītības iestādēs izglītību var iegūt citā valodā, kas nav valsts valoda. Pieteikuma iesniedzēji esot pamatoti paļāvušies uz to, ka viņu izglītība tiks nodrošināta atbilstoši minētajai normai un saskaņā ar to akreditētajai izglītības programmai vismaz līdz programmas akreditācijas termiņa beigām. Šī paļāvība esot aizsargājama, jo izglītības iestādes maiņa izglītības procesa laikā radot bērnam grūtības un vecāku prasībām atbilstoša izglītības iestāde nevarot tikt izraudzīta bez laikietilpīga apstākļu un iespēju izvērtējuma. Turklāt, Grozījumu Izglītības likumā 1. panta pirmās daļas dēļ mainoties izglītības programmai, varot mainīties arī maksa par izglītības iegūšanu.

Grozījumu Izglītības likumā 1. panta pirmā daļa neatbilstot Satversmes 112. pantam, jo nenodrošinot izglītības pieņemamību un pielāgošanu pie mazākumtautībām piederošu personu vajadzībām. Grozījumu Izglītības likumā 1. panta pirmajā daļā paredzētais ierobežojums nevarot tikt vērtēts kā daļa no minimālajiem izglītības standartiem, jo tas neattiecoties uz izglītības procesā

sasniedzamo rezultātu. Ar šo ierobežojumu tiekot sašaurinātas vecāku izvēles iespējas, lemjot par bērnu izglītību, un tiekot ignorēts izglītības pieņemamības princips. Ar Grozījumu Izglītības likumā 1. panta pirmo daļu esot ierobežota arī pedagogu akadēmiskā brīvība attiecībā uz izglītības mērķu sasniegšanas līdzekļu izvēli. Grozījumu Izglītības likumā 1. panta pirmā daļa varot kavēt mazākumtautību bērnu piekļuvi izglītībai. Turklāt dzimtās valodas lietošanai esot būtiska nozīme bērna kognitīvajā attīstībā. Līdz ar to Grozījumu Izglītības likumā 1. panta pirmā daļa ierobežojot arī bērna tiesības iegūt kvalitatīvu izglītību.

Grozījumu Izglītības likumā 1. panta pirmā daļa neatbilstot arī Satversmes 114. pantam, skatot to kopsakarā ar Minoritāšu konvencijas 13. panta pirmo daļu, no kuras izrietot pie mazākumtautībām piederošu personu tiesības izveidot un vadīt privātas izglītības iestādes, kas īsteno izglītības programmas mazākumtautību valodās. Arī starptautisko institūciju un to pārstāvju sniegtajos skaidrojumos par Minoritāšu konvencijas 13. panta pirmo daļu esot uzsvērtas pie mazākumtautībām piederošu personu tiesības dibināt privātas izglītības iestādes, kurās mācību process notiek mazākumtautības valodā. Tāpat esot atzīts, ka valstij jāatturas no šķēršļu radīšanas mazākumtautību valodu izmantošanai izglītības procesā, bet tā jāatbalsta. Mazākumtautību skolas ar mazākumtautības mācību valodu esot būtiskas mazākumtautību identitātes saglabāšanai.

Grozījumu Izglītības likumā 1. panta pirmajā daļā ietvertais pamattiesību ierobežojums neesot noteikts ar pienācīgā kārtībā pieņemtu likumu, jo tās pieņemšanas procesā neesot pienācīgi iesaistītas pie mazākumtautībām piederošās personas. Pie mazākumtautībām piederošu personu tiesības piedalīties un tikt uzklautām tām būtisku jautājumu izlemšanas procesā izrietot no Minoritāšu konvencijas 15. panta un esot atzītas arī Satversmes tiesas judikatūrā. Konsultatīvajā padomē mazākumtautību izglītības jautājumos (turpmāk – Konsultatīvā padome), kurā apspriesti Izglītības ministrijas priekšlikumi pārejai uz mācībām latviešu valodā vidusskolā, neietilpstot neviens no privātskolu dibinātājiem, direktoriem, skolēniem vai skolēnu vecākiem. Turklāt Grozījumu Izglītības likumā anotācijā norādītā informācija, ka Konsultatīvā padome devusi konceptuālu atbalstu šiem priekšlikumiem, neesot patiesa.

Pie mazākumtautībām piederošās personas esot iebildušas pret Grozījumu Izglītības likumā 1. panta pirmo daļu, taču to izteiktie iebildumi neesot ņemti vērā. Pienācīga mazākumtautību līdzdalība neesot nodrošināta arī likumdošanas procesā Saeimā. Grozījumu Izglītības likumā 1. panta pirmā daļa esot izstrādāta un pieņemta, balstoties uz nekvalitatīviem, neatbilstošiem un nepietiekamiem

datiem par valsts valodas prasmi un lietojumu pie mazākumtautībām piederošu personu vidū, turklāt šie dati neesot pienācīgi analizēti. Likumdošanas procesā citstarp neesot iegūti dati par privātajām izglītības iestādēm. Likumdošanas process neesot bijis zinātniski pamatots, nedz arī balstīts pētījumos un pierādījumos. Turklāt tajā neesot ņemti vērā starptautisko institūciju atzinumi par Latvijas regulējumu izglītības jomā kopsakarā ar mazākumtautību tiesībām. Šāds likumdošanas process nenodrošinot uzticēšanos valstij un tiesībām un neviešot sabiedrībā pārliecību, ka izraudzītais risinājums ir nepieciešams, pārdomāts un taisnīgs. Turklāt Grozījumu Izglītības likumā 1. panta pirmā daļa neesot atbilstoša tiesību normu kvalitātes prasībām, jo nonākot pretrunā ar citiem likumiem.

Grozījumu Izglītības likumā 1. panta pirmajā daļā noteiktais pamattiesību ierobežojums nerasniedzot tā leģitīmo mērķi – stiprināt valsts valodas lietojumu un veicināt sabiedrības integrāciju –, bet, gluži otrādi, apdraudot tā sasniegšanu. Likvidējot mazākumtautību izglītības programmas, kuru ietvaros izglītība tika nodrošināta mazākumtautības valodā, tiek apdraudēta attiecīgās mazākumtautības pārstāvju spēja integrēties sabiedrībā. Turklāt šo leģitīmo mērķi tādā pašā vai pat augstākā kvalitātē esot iespējams sasniegt ar citiem, pie mazākumtautībām piederošu personu tiesības un likumiskās intereses mazāk ierobežojošiem līdzekļiem, proti, saglabājot iepriekšējo mācību valodu lietojuma tiesisko regulējumu un vienlaikus atbalstot valsts valodas apguvi šajās izglītības iestādēs, kā arī veicinot valsts valodas skolotāju pieejamību.

Sabiedrības ieguvums no Grozījumu Izglītības likumā 1. panta pirmajā daļā paredzētā pamattiesību ierobežojuma neesot lielāks par personas tiesībām un interesēm nodarīto kaitējumu, jo tas esot vērsts uz mazākumtautību asimilāciju. Sabiedrība no šā pamattiesību ierobežojuma negūstot nekādu labumu, jo tās interesēm atbilstot tāda izglītības sistēma, kas apmierina mazākumtautību vajadzības un vienlaikus ļauj to pārstāvjiem apgūt valsts valodu un integrēties sabiedrībā. Vajagot ņemt vērā arī to, ka Grozījumu Izglītības likumā 1. panta pirmā daļa aizliedz izglītības iegūšanu citā valodā privātajās izglītības iestādēs, kuru skaits esot niecīgs.

Grozījumu Izglītības likumā 1. panta pirmā daļa neatbilstot Satversmes 91. panta otrajā teikumā ietvertajam diskriminācijas aizlieguma principam vairākos aspektos. Pirmkārt, personas, kas pieder pie mazākumtautībām, un personas, kas pieder pie pamatnācijas, atrodies atšķirīgos apstākļos. Atšķirību nosakot valoda un netieši arī tautība. Līdz ar to diskriminācijas aizlieguma princips prasot atšķirīgu attieksmi pret minētajām personu grupām. Taču

Grozījumu Izglītības likumā 1. panta pirmā daļa būtiski mazinot vai pat vispār neparedzot atšķirīgu attieksmi pret tām. Otrkārt, visas Latvijas mazākumtautības atrodies salīdzināmos apstākļos. Taču attiecībā uz atsevišķām mazākumtautībām Izglītības likuma 9. panta otrās daļas 1., 2.¹ un 3. punktā esot paredzēti izņēmumi, tas ir, atšķirīga attieksme, pretstatā tām mazākumtautībām, uz kurām šie izņēmumi neattiecas. Pieteikuma iesniedzēji vairākkārt uzsver, ka Grozījumu Izglītības likumā 1. panta pirmā daļa neatbilstot dažādu starptautisko institūciju sniegtajiem atzinumiem un viedokļiem.

Pēc iepazīšanās ar lietas materiāliem Pieteikuma iesniedzēji iesniedza Satversmes tiesai rakstveida viedokli, kurā norādīti iebildumi pret Saeimas un pieaicināto personu paustajiem viedokļiem, kā arī atkārtoti un izvērsti atsevišķi jau iepriekš minētie argumenti. Papildus rakstveida viedoklī uzsvērts, ka izskatāmajā lietā nevarot izmantot atziņas, kuras Satversmes tiesa attiecībā uz valsts izveidotajām izglītības iestādēm paudusi spriedumā lietā Nr. 2018-12-01. Atšķirībā no valsts izglītības iestādēm privātās izglītības iestādes nerealizējot valsts garantēto izglītību, un izvēle par labu tām esot vecāku izvēle. Saskaņā ar Satversmes 112. pantu privātajām izglītības iestādēm piemītot plaša rīcības brīvība, nosakot to darba organizāciju, mācību metodes un mācību priekšmetus, jo tās finansējot galvenokārt izglītojamo vecāki. Mācību valodas izvēle esot mācību metode, tādēļ privātajām izglītības iestādēm esot brīvība patstāvīgi noteikt tajās izmantojamo mācību valodu. Savukārt valstij esot jāatturas no mācību valodas regulēšanas privātajās izglītības iestādēs. Pieteikuma iesniedzēji uzsver, ka pirms Grozījumu Izglītības likumā 1. panta pirmās daļas spēkā stāšanās uz privātajām izglītības iestādēm neesot attiecinātas valsts noteiktās prasības par mācību valodu lietojumu vispārējās izglītības procesā. Arī no Satversmes 114. panta, skatot to kopsakarā ar Minoritāšu konvencijas 13. pantu, izrietot mazākumtautību tiesības dibināt privātas vispārējās izglītības iestādes, kurās izglītība tiktu pilnībā nodrošināta mazākumtautības valodā. Grozījumu Izglītības likumā 1. panta pirmā daļa atņemot pie mazākumtautībām piederošajām personām no Satversmes 114. panta izrietošās tiesības iegūt vispārējo izglītību šādās privātās izglītības iestādēs. Šīs pie mazākumtautībām piederošo personu tiesības esot jāņem vērā, arī vērtējot Grozījumu Izglītības likumā 1. panta pirmās daļas atbilstību Satversmes 91. panta otrajam teikumam. Tā kā iepriekš uz privātajām izglītības iestādēm neesot attiecinātas prasības par valsts valodas lietojuma proporcijām, ar Grozījumu Izglītības likumā 1. panta pirmo daļu esot pārkāpts tiesiskās paļāvības princips. Pieteikuma iesniedzēji norāda, ka viņiem bijusi

tiesiskā palāvība attiecībā uz iespēju pabeigt visu pamatizglītības procesu, kā mācību valodu izmantojot mazākumtautības valodu atbilstoši tiesiskajam regulējumam, kas bija spēkā pirms konkrētās izglītības sistēmas reformas. Likumdevējs neesot nodrošinājis pietiekami saudzīgu pāreju uz jauno tiesisko regulējumu.

4. Pieteikuma iesniedzēji – Timurs Jareško, Mila Šteina, Edvards Šmits, Aleksandrs Fominovs, Vladislavs Kulikovs, Vlada Elīza Ševšeļova, Jeļizaveta Kotova, Anna Lisa Čmihova, Agnija Busila, Marija Busila, Mihails Zaslavskis, Aleksandrs Zaslavskis (turpmāk – Pieteikuma iesniedzēji) – uzskata, ka Grozījumu Izglītības likumā 1. panta pirmā daļa neatbilst Satversmes 91. panta otrajam teikumam un 112. panta pirmajam teikumam.

Satversmes 112. panta pirmā teikuma saturs esot noskaidrojams kopsakarā ar Satversmes 114. pantu, kas aizsargā minoritāšu tiesības, kā arī Minoritāšu konvencijas 13. panta pirmo daļu un 14. panta otro daļu. Proti, tiesības uz izglītību citstarp aptverot personām nodrošināmās izglītības pieņemamības prasību. Izglītības pieņemamība esot vērtējama, citstarp ievērojot arī Satversmes 114. pantā ietvertās pie mazākumtautībām piederošo personu tiesības saglabāt savu identitāti. Viens no mazākumtautības identitātes elementiem esot tās valoda. Tādēļ, lai mazākumtautības pārstāvji varētu saglabāt savu identitāti, valstij esot jāpieļauj mazākumtautību izglītības iestāžu (kas vairumā gadījumu esot privātas) pastāvēšana un iespēju robežās jāsniedz tām atbalsts.

Minoritāšu konvencijas 13. panta pirmā daļa paredzot pie mazākumtautībām piederošo personu tiesības gan izveidot un vadīt privātas mazākumtautību izglītības iestādes, gan iegūt izglītību tajās. Savukārt Minoritāšu konvencijas 14. panta otrā daļa paredzot pie mazākumtautībām piederošo personu tiesības iegūt izglītību tieši mazākumtautības valodā. Šīs mazākumtautību tiesības esot ilgstoši atzītas starptautiskajos tiesību aktos, kā arī uzsvērtas dažādu starptautisko institūciju sniegtajos skaidrojumos par to personu tiesībām izglītības jomā, kuras pieder pie mazākumtautībām.

Pieteikuma iesniedzēji uzskata, ka Grozījumu Izglītības likumā 1. panta pirmā daļa neatbilst Satversmes 91. panta otrajā teikumā ietvertajam diskriminācijas aizliegumam, jo tā paredzot vienādu attieksmi pret dažādos apstākļos esošām personu grupām – pie pamatnācijas piederošām personām un pie mazākumtautībām piederošām personām. Lai nodrošinātu pie

mazākumtautībām piederošo personu tiesības uz vienlīdz kvalitatīvu izglītību, izglītības process esot pielāgojams, ļaujot tām iegūt izglītību savā dzimtajā valodā. Tomēr Grozījumu Izglītības likumā 1. panta pirmajā daļā paredzētā vienādā attieksme liedzot pie mazākumtautībām piederošajām personām tiesības uz vienlīdz kvalitatīvu izglītību. Tādējādi ar Grozījumu Izglītības likumā 1. panta pirmo daļu esot pieļauta personu diskriminācija pēc to nacionālās piederības.

Pieteikuma iesniedzēju pamattiesību ierobežojums neesot noteikts ar pienācīgā kārtā pieņemtu likumu. Grozījumu Izglītības likumā 1. panta pirmā daļa gan esot pieņemta un izsludināta normatīvajos aktos paredzētajā kārtībā, bet attiecīgais likumprojekts neesot pienācīgi apspriests un saskaņots. Turklāt Grozījumu Izglītības likumā 1. panta pirmā daļa neatbilstot tiesību normas saturiskās kvalitātes prasībām, kā arī neesot pietiekami skaidra, jo nonākot pretrunā ar citiem normatīvajiem aktiem.

Pieteikuma iesniedzēju pamattiesību ierobežojumam esot legītīms mērķis – valsts valodas aizsardzība un tās lietojuma stiprināšana, kā arī pie mazākumtautībām piederošo personu integrācijas veicināšana. Taču konkrētais pamattiesību ierobežojums esot acīmredzami nesamērīgs.

Grozījumu Izglītības likumā 1. panta pirmajā daļā noteiktā pamattiesību ierobežojuma dēļ tikšot sašaurinātas pie mazākumtautībām piederošo personu iespējas iegūt kvalitatīvu izglītību. Šo Pieteikuma iesniedzēju viedokli apstiprinot Eiropas Drošības un sadarbības organizācijas augstā komisāra Hāgas rekomendācijas par mazākumtautību tiesībām uz izglītību un vairāki pētījumi par mācību valodas ietekmi uz izglītības kvalitāti, kā arī Konsultatīvās komitejas sniegtais viedoklis par Latviju. Sašaurinot pie mazākumtautībām piederošo personu pieeju kvalitatīvai izglītībai, šo personu integrācija sabiedrībā, gluži pretēji legītīmajam mērķim, varot tikt apdraudēta. Grozījumu Izglītības likumā 1. panta pirmā daļa neesot piemērota legītīmā mērķa sasniegšanai, jo faktiski paredzot pie mazākumtautībām piederošo personu piespiedu asimilāciju. Pienācīgu legītīmā mērķa sasniegšanu varējusi nodrošināt arī pirms Grozījumu Izglītības likumā 1. panta pirmās daļas pieņemšanas pastāvējusī mazākumtautību izglītības sistēma. Starptautisko tiesību normas garantējot pie mazākumtautībām piederošo personu tiesības iegūt izglītību mazākumtautības valodā.

Pat ja varētu uzskatīt, ka Grozījumu Izglītības likumā 1. panta pirmā daļa ir piemērota legītīmā mērķa sasniegšanai, pastāvot citi līdzekļi, kas tāpat ļaujot sasniegt legītīmo mērķi, bet mazāk ierobežojot personu tiesības un intereses. Legītīmo mērķi varot tikpat efektīvi sasniegt, ieviešot papildu pasākumus latviešu

valodas zināšanu stiprināšanai privātajās izglītības iestādēs, kurās izglītība tiek sniegta mazākumtautības valodā, nosakot stingrākas prasības šo izglītības iestāžu akreditācijai, kā arī nodrošinot pietiekami daudz augsti kvalificētu latviešu valodas skolotāju. Leģitīmo mērķi esot bijis iespējams efektīvi sasniegt, pirms reformas pienācīgi konsultējoties ar mazākumtautību pārstāvjiem un īstenojot reformu pakāpeniski.

Sabiedrības ieguvums no Grozījumu Izglītības likumā 1. panta pirmajā daļā noteiktā pamattiesību ierobežojuma neesot lielāks par kaitējumu, kas nodarīts pie mazākumtautībām piederošām personām. Proti, sabiedrība negūstot nekādu labumu no Grozījumu Izglītības likumā 1. panta pirmajā daļā paredzētās mazākumtautību bērnu piespiedu asimilācijas. Pie mazākumtautībām piederošo personu asā reakcija uz Grozījumu Izglītības likumā 1. panta pirmās daļas pieņemšanu liecinot par sabiedrības šķelšanos. Pie mazākumtautībām piederošiem bērniem ar Grozījumu Izglītības likumā 1. panta pirmo daļu esot liegta iespēja iegūt kvalitatīvu izglītību un līdz ar to arī iespēja veiksmīgi integrēties sabiedrībā. Visas sabiedrības interesēs esot tādas izglītības sistēmas pastāvēšana, kuras ietvaros tiek ievērotas mazākumtautību vajadzības un intereses, vienlaikus nodrošinot pie mazākumtautībām piederošajām personām iespēju apgūt valsts valodu un integrēties sabiedrībā.

Pēc iepazīšanās ar lietas materiāliem Pieteikuma iesniedzēji Timurs Jareško, Aleksandrs Fominovs, Vlada Elīza Ševšeļova, Agnija Busila un Marija Busila iesniedza Satversmes tiesai rakstveida viedokli, izvēršot pieteikumā norādītos argumentus un paužot savu viedokli par Saeimas atbildes rakstos un pieaicināto personu viedokļos ietvertajām atziņām. Papildus Pieteikuma iesniedzēji savā rakstveida viedoklī uzsver Grozījumu Izglītības likumā 1. panta pirmās daļas iespējamo neatbilstību tiesiskās paļāvības principam un norāda argumentus, kas pēc būtības ir līdzīgi Pieteikuma iesniedzēju Davida Džibuti un Danas Džibuti argumentiem šajā jautājumā.

5. Institūcija, kas izdevusi apstrīdēto aktu, – Saeima – uzskata, ka Grozījumu Izglītības likumā 1. panta pirmā daļa atbilst Satversmes 1. pantam, 91. panta otrajam teikumam, 112. panta pirmajam teikumam un 114. pantam.

Lai gan Satversmes tiesa spriedumā lietā Nr. 2018-12-01 nevērtēja Grozījumu Izglītības likumā 1. panta pirmās daļas atbilstību Satversmei, tajā ietvertos secinājumus un atziņas varot attiecināt arī uz izskatāmo lietu. Spriedumā lietā Nr. 2018-12-01 Satversmes tiesa jau esot izvērtējusi Grozījumu Izglītības

likumā 1. panta pirmās daļas pieņemšanas procesu un atzinusi to par atbilstošu labas likumdošanas principam. Minētajā spriedumā Satversmes tiesa arī atzinusi, ka Grozījumu Izglītības likumā 3. panta otrajā daļā noteiktā valsts valodas un mazākumtautības valodas lietojuma proporcija nodrošina tādu izglītību, kas atbilst pieejamības, pieņemamības un pielāgošanas principiem un nodrošina mazākumtautību tiesības saglabāt un attīstīt savu valodu, kultūru un identitāti, tai skaitā arī vidējās izglītības pakāpē.

Saeima norāda, ka Grozījumu Izglītības likumā 1. panta pirmā daļa ietilpst plašākā regulējumā, ar kuru īstenota izglītības sistēmas reforma. Tādēļ tās analīzē esot būtiski ņemt vērā Latvijas vēsturiskos apstākļus, jau iepriekš veiktās mācību valodu lietojuma proporciju izmaiņas, ģeopolitiskās tendences un citus aktuālus apstākļus. Esot būtiski tas, ka bērni, kuri šobrīd apmeklē izglītības iestādes, ir dzimuši Latvijā pēc 2000. gada, proti, vismaz deviņus gadus pēc Latvijas neatkarības atjaunošanas, un uzsākuši mācības pēc 1999. gadā īstenotās pārejas uz bilingvālo izglītības iegūšanas modeli mazākumtautību izglītības programmās. Tādējādi šie izglītojamie vismaz no 7. klases esot ieguvuši izglītību saskaņā ar vienu no pieciem Ministru kabineta 2014. gada 12. augusta noteikumos Nr. 468 "Noteikumi par valsts pamatizglītības standartu, pamatizglītības mācību priekšmetu standartiem un pamatizglītības programmu paraugiem" ietvertajiem mazākumtautību izglītības programmu paraugiem. Šajās programmās esot ņemta vērā bērna iepriekšējā sagatavotība, pieredze un valodas zināšanas, kā arī paredzēta iespēja pielāgot izglītības saturu tā, lai nodrošinātu padziļinātu etniskās kultūras apguvi. Arī Grozījumu Izglītības likumā 2. pants piešķirot izglītības iestādei brīvību papildus ietvert mācību programmā ar mazākumtautības dzimto valodu, identitāti un integrāciju Latvijas sabiedrībā saistītu mācību saturu.

Grozījumu Izglītības likumā 1. panta pirmā daļa neliedzot pie mazākumtautībām piederošām personām dibināt un vadīt privātas izglītības iestādes, bet nosakot vispārēju pamatprincipu, ka Latvijā mācību valoda visās privātajās izglītības iestādēs ir valsts valoda. Interpretējot Grozījumu Izglītības likumā 1. panta pirmo daļu, esot jāņem vērā Izglītības likuma 9. panta otrajā daļā paredzētie izņēmumi, konkrēti, tās 2. punkts, saskaņā ar kuru izglītību citā valodā, kas nav valsts valoda, var iegūt izglītības iestādēs, kas īsteno mazākumtautību izglītības programmas pirmsskolas un pamatizglītības pakāpē, ievērojot Izglītības likumā noteiktās valodu lietojuma proporcijas. Mazākumtautību tiesības saglabāt savu valodu un kopt savu identitāti un kultūru iepriekš esot pilnībā nodrošinātas valsts un pašvaldību izglītības iestādēs. Satversmes tiesa spriedumā lietā

Nr. 2018-12-01 atzinusi, ka šīs tiesības tiks nodrošinātas arī pēc tam, kad Grozījumi Izglītības likumā stāsies spēkā pilnībā. Par to, ka pie mazākumtautībām piederošo personu tiesības un intereses ir pienācīgi nodrošinātas valsts izglītības sistēmas ietvaros, liecinot arī salīdzinoši mazais privāto mazākumtautību izglītības iestāžu skaits.

Saeima uzsver, ka arī līdz Grozījumu Izglītības likumā 1. panta pirmās daļas pieņemšanai mācību programmas privātajās izglītības iestādēs tika īstenotas bilingvāli, proti, arī šīs izglītības iestādes varēja īstenot tikai licencētas un akreditētas izglītības programmas, ievērojot Izglītības likuma pārejas noteikumu 9. punkta 3. apakšpunktā paredzēto valsts valodas un mazākumtautības valodas lietojuma proporciju. Arī turpmāk izglītība privātās izglītības iestādēs varēsot tikt nodrošināta mazākumtautību izglītības programmas ietvaros, ievērojot likumā noteikto valsts valodas un mazākumtautības valodas lietojuma proporciju. Arī privātās izglītības iestādes esot iekļāvušās kopējā ilgstoši realizētajā valodas politikā un reformu procesā attiecībā uz mazākumtautību izglītības programmām. Tādēļ neesot pamatots Pieteikuma iesniedzēju viedoklis, ka ar Grozījumu Izglītības likumā 1. panta pirmo daļu ir būtiski mainīti valodas lietošanas noteikumi privātajās izglītības iestādēs un ka viņiem izveidojusies tiesiska palāvēība uz to, ka privātās izglītības iestādēs ir ievērojams atšķirīgs valsts valodas lietošanas regulējums. Izglītības reforma attiecībā uz valsts valodas lietojuma paplašināšanu esot pakāpeniski un saudzīgi īstenota vairāk nekā 20 gadu garumā. Arī Grozījumi Izglītības likumā paredzot saudzējošu pāreju uz valsts valodas īpatsvara palielināšanu pamatizglītības procesā.

5.1. Mazākumtautību tiesības saglabāt savu dzimto valodu un identitāti un kopt savu kultūru primāri izrietot no Satversmes 114. panta. Šāds secinājums esot norādīts arī Satversmes tiesas spriedumā lietā Nr. 2018-12-01. Mazākumtautību tiesības esot specifiskas tiesības, kas saistītas ar konkrētas grupas tiesību jeb kolektīvo tiesību garantēšanu. Minoritāšu konvencijas normas neesot piemērojamas tieši, bet uztveramas kā nacionālajā tiesību sistēmā ieviešami principi. Privātās izglītības iestādes esot papildu instruments, ar ko tiekot īstenotas mazākumtautību tiesības uz savas identitātes saglabāšanu. Šā instrumenta nozīme esot vērtējama, ņemot vērā visu valstī pieejamo mazākumtautību tiesību nodrošināšanas instrumentu kopumu. Minoritāšu konvencija nosakot principus, kas valstīm jāievēro, taču atstājot tām plašu rīcības brīvību konkrētu pasākumu īstenošanā, ņemot vērā valsts vēsturiskos apstākļus, mazākumtautību valodu izplatību, valsts valodas zināšanu līmeni mazākumtautību vidū un valsts jau

nodrošinātos pasākumus mazākumtautību vajadzību apmierināšanai. Valstij esot plaša rīcības brīvība noteikt tās situācijai atbilstošāko regulējumu saskaņā ar Minoritāšu konvencijas principiem. Tādējādi konkrētu mazākumtautības tiesību īstenošana esot atkarīga no katras valsts specifiskajiem apstākļiem. Šajā ziņā nozīme citstarp esot arī attiecīgās mazākumtautības valodas izplatības līmenim, valsts oficiālās valodas stāvoklim un konkurētspējai pasaules mērogā, kā arī ģeopolitiskajai situācijai un tās ietekmei uz izglītības mērķu sasniegšanu.

Lai gan pie mazākumtautībām piederošo personu tiesības izveidot un vadīt privātas izglītības iestādes ir cieši saistītas ar mazākumtautības tiesībām saglabāt savu identitāti, tai skaitā valodu, pēc būtības šīs tiesības esot atšķirīgas. Minoritāšu konvencijas 13. pantā noteiktās tiesības izveidot un vadīt privātas izglītības iestādes esot vērtējamas kā instruments mazākumtautību kulturālās identitātes saglabāšanai, īpaši tad, ja valsts nenodrošina pietiekamas iespējas šo mērķi sasniegt valsts vai pašvaldību izglītības iestādēs. Tātad pie mazākumtautībām piederošo personu tiesības dibināt privātas izglītības iestādes esot noteiktas nevis ar mērķi nodrošināt tām izvēles iespējas, bet gan tādēļ, lai tiktu nodrošināta mazākumtautības valodas, kultūras un identitātes saglabāšana situācijā, kad citas valodas vai kultūras dominances dēļ tā varētu būt apdraudēta. Savukārt atbilstoši Minoritāšu konvencijas 14. pantam valsts valodas un mazākumtautības valodas lietošanas regulējumam esot jānodrošina pie mazākumtautībām piederošajām personām iespēja apgūt savu dzimto valodu, vai nu to mācoties kā mācību priekšmetu, vai izmantojot kā mācību valodu.

Minoritāšu konvencijas 13. pantā paredzētās tiesības esot īstenojamas valstī pastāvošās izglītības sistēmas ietvaros. Valstij neesot pienākuma nodrošināt personām iespēju iegūt izglītību tikai mazākumtautības valodā un šim nolūkam pielāgot vispārējos izglītības uzraudzības mehānismus. Tomēr valstij esot jānodrošina tas, ka arī privātajās izglītības iestādēs īstenotās mācību programmas atbilst valsts noteiktiem kvalitātes standartiem un sasniedz visus izglītības mērķus, tostarp garantē izglītojamiem spēju efektīvi piedalīties sabiedrības dzīvē un turpināt izglītību.

Mazākumtautību izglītība iepriekš esot un arī turpmāk tikšot nodrošināta valsts un pašvaldību izglītības iestādēs. Arī vairums privāto izglītības iestāžu līdz šim esot īstenojušas mazākumtautību izglītības programmas atbilstoši Izglītības likumā paredzētajai valodu lietojuma proporcijai. Savukārt statistikas dati par skolēnu izvēli attiecībā uz valodu, kādā tie kārtos valsts pārbaudes darbus, apstiprinot arvien pieaugošu tendenci par mācību valodu izvēlēties valsts valodu.

Tātad Grozījumu Izglītības likumā 1. panta pirmā daļa neparedzot būtiskas izmaiņas privāto izglītības iestāžu piedāvāto mācību programmu īstenošanā. Valsts valodas un mazākumtautības valodas lietojuma proporciju izmaiņas esot paredzētas citās tiesību normās. Savukārt Grozījumu Izglītības likumā 1. panta pirmā daļa neliedzot realizēt mazākumtautību izglītības programmas un to ietvaros nodrošināt mazākumtautības valodas, kultūras un identitātes saglabāšanu un attīstīšanu.

Pirms stājās spēkā Grozījumi Izglītības likumā, Izglītības likuma 9. panta otrās daļas 1. punktā bijis noteikts, ka privātās izglītības iestādēs izglītību var iegūt citā valodā, kas nav valsts valoda. Tomēr šī norma nekad neesot interpretēta un piemērota tādējādi, ka tā ļautu pilnībā īstenot izglītības programmas tādā valodā, kas nav valsts valoda. Latvijā privātās izglītības iestādes, tai skaitā privātās izglītības iestādes, kas īsteno mazākumtautību izglītības programmas, esot iekļautas valsts kopējā izglītības sistēmā, tādēļ uz tām esot attiecināmi tādi paši mācību satura un valodu apguves standarti kā uz valsts un pašvaldību izglītības iestādēm. Arī turpmāk privātās izglītības iestādes varēsot īstenot mazākumtautību izglītības programmas, ievērojot normatīvajos aktos noteiktās prasības par mācību saturu un valodu lietojumu. Šīs prasības neliedzot nedz apgūt mazākumtautības valodu un kultūru, nedz izmantot mazākumtautības valodu kā mācību valodu atbilstoši attiecīgajai proporcijai. Grozījumu Izglītības likumā 1. panta pirmā daļa neliedzot pie mazākumtautībām piederošām personām iespēju iegūt izglītību mazākumtautības valodā atbilstoši Izglītības likumā noteiktajai valodu lietojuma proporcijai.

Neesot pamatots Pieteikuma iesniedzēju apgalvojums, ka ar Grozījumu Izglītības likumā 1. panta pirmo daļu tikšot īstenota pie mazākumtautībām piederošo bērnu piespiedu asimilācija. Mazākumtautību bērni Latvijā pārsvarā zinot un brīvi lietojot savu dzimto valodu. Bērna attīstības būtiskākajos posmos tiek nodrošināta dzimtās valodas apguve un lietošana, proti, bērna dzimtā valoda tiek izmantota, nodrošinot tam pirmsskolas izglītību, un arī kā galvenā mācību valoda pamatizglītības sākumposmā. Turklāt esot jāņem vērā tas, ka krievu valoda Latvijā nav uzskatāma par apdraudētu. Tā tiek plaši lietota ikdienā un esot pašpietiekama, un šis apstāklis esot uzskatāms par valsts valodas lietojumu bremsējošu apstākli.

5.2. Tiesības uz izglītību esot neatsverams instruments citu cilvēktiesību īstenošanai. Atbilstoši Satversmes 112. pantam un starptautisko tiesību normām valstij esot pienākums nodrošināt bērniem pieejamu un kvalitatīvu izglītību.

Izglītošanas procesam vajagot būt vēršam uz izglītojamo un viņa tiesību un interešu nodrošināšanu. Taču izglītošanas procesa mērķis esot ne tikai nodrošināt izglītojamam akadēmiskas zināšanas un prasmes, bet arī ieaudzināt viņā cieņu pret vecākiem, savu kultūras identitāti, valodu un vērtībām, tās valsts nacionālajām vērtībām, kurā bērns dzīvo, un viņa izcelsmes valsts nacionālajām vērtībām, kā arī pret citām kultūrām. Tādējādi izglītošanas process esot vērsts arī uz paša bērna identitātes un personības attīstību. Izglītošanas procesa mērķis esot arī bērna sagatavošana apzinīgai dzīvei sabiedrībā saprašanās, miera un iecietības garā. Savukārt patstāvīga un apzinīga dzīve Latvijas sabiedrībā neesot iespējama bez pietiekamas valsts valodas prasmes. Valsts valoda esot sabiedrības kopējās saziņas un demokrātiskās līdzdalības valoda. Tādēļ izglītošanas procesam esot jānodrošina tas, ka bērns pēc obligātās pamatizglītības un, vēl jo vairāk, pēc vidējās izglītības saņemšanas zinātu latviešu valodu tādā līmenī, lai varētu pilnvērtīgi piedalīties sabiedriskajā dzīvē un demokrātiskajos procesos. Valstij esot pienākums nodrošināt, ka šie mērķi tiek sasniegti arī privātajās izglītības iestādēs.

Saskaņā ar Satversmes 112. pantu valstij esot jānodrošina ikvienam izglītojamam gan pamatizglītības, gan vidējās izglītības pieejamība. Satversmes tiesa esot atzinusi, ka noteiktos gadījumos valsts valodas īpatsvara palielināšana izglītības procesā, ņemot vērā lingvistiskus faktorus, varētu būt uzskatāma par izglītības pieejamības ierobežojumu. Mazākumtautības valoda esot izmantojama izglītības procesā, lai nodrošinātu pie mazākumtautībām piederošiem izglītojamiem viņu dzimtās valodas un etniskās kultūras apguvi un izglītības procesa sākumposmā nodrošinātu apstākļus pakāpeniskai valsts valodas lietojuma paplašināšanai turpmākajā izglītības procesā tādā veidā, lai pēc iespējas mazinātu nelabvēlīgu ietekmi uz izglītības kvalitāti. Taču Satversmes 112. pants nedz atsevišķi, nedz kopsakarā ar Satversmes 114. pantu neuzliekot valstij pienākumu nodrošināt mazākumtautību bērniem iespēju iegūt izglītību tikai mazākumtautības valodā. Turklāt pasākumi, kas vērsti uz valsts valodas apguvi pietiekamā līmenī, lai piedalītos valsts demokrātiskajos procesos un turpinātu izglītību, nedrīkstot ierobežot izglītojamo tiesības.

Grozījumos Izglītības likumā paredzētās valodu lietojuma proporciju izmaiņas pamatizglītības pakāpē tiek piemērotas no 2019. gada 1. septembra, bet vidējās izglītības pakāpē – no 2020./2021. mācību gada sākuma. Tādēļ šobrīd neesot iespējams konstatēt, vai šīs izmaiņas ietekmēs pie mazākumtautībām piederošo bērnu spēju iegūt kvalitatīvu vidējo izglītību. Tomēr šajā ziņā esot

jāņem vērā tas, ka arī šobrīd nav izzudusi vajadzība pēc mērķtiecīgas valsts valodas aizsardzības politikas. Valstij esot jārada tāda izglītības sistēma, kas efektīvu latviešu valodas, proti, valsts valodas apmācību nodrošinātu katrai jaunai paaudzei, tostarp arī personām, kurām tā nav dzimtā valoda. Šis pienākums aptverot arī privātās izglītības iestādes.

Latvijas pienākums nodrošināt ikvienam bērnam kvalitatīvas izglītības pieejamību izrietot no Satversmes, kā arī vairākiem starptautisko tiesību aktiem. Izglītošanas mērķis esot ne tikai nodrošināt bērnam noteiktas akadēmiskas zināšanas un prasmes, bet arī ieaudzināt bērnam cieņu pret vecākiem, savu kultūras identitāti, valodu un vērtībām, tās valsts nacionālajām vērtībām, kurā bērns dzīvo, un pret viņa izcelsmes valsts nacionālajām vērtībām, kā arī pret citām kultūrām. Ne mazāk svarīgs izglītošanas mērķis esot sagatavot bērnu apzinīgai dzīvei brīvā sabiedrībā saprašanās, miera un iecietības garā. Savukārt patstāvīga un apzinīga dzīve Latvijas sabiedrībā neesot iespējama bez pietiekamas latviešu valodas prasmes. Arī Satversmes tiesa esot atzinusi, ka izglītības sistēmas uzdevums ir nodrošināt, lai ikviens izglītojamais zinātu valsts valodu tādā līmenī, ka varētu pēc savas izvēles piedalīties sabiedrības dzīvē un līdzdarboties valsts demokrātiskajos procesos. Šie mērķi esot sasniedzami arī attiecībā uz privāto izglītības iestāžu izglītojamiem. Valstij neesot pienākuma atzīt tiesības dibināt un vadīt tādas privātas izglītības iestādes, kas garantētu valsts atzīta izglītības dokumenta iegūšanu, bet nenodrošinātu visu izglītības mērķu sasniegšanu. Tādēļ nevarot tikt atzīts tas, ka privātajām vispārējās izglītības iestādēm būtu brīvība izvēlēties jebkuru mācību valodu.

Izglītības reformas mērķis esot veicināt mazākumtautību jauniešu iespējas turpināt studijas un atrast darbu Latvijā. Šīs iespējas nodrošinot pakāpeniska valsts valodas īpatsvara palielināšana izglītības procesā. Būtisks esot arī tas apstāklis, ka ir uzsākta pāreja uz kompetenču pieejā balstītu mācību saturu. Līdz ar to izglītības iestādēm tikšot piešķirta lielāka brīvība izglītības programmu veidošanā, ļaujot tajās iekļaut papildu priekšmetus, kas saistīti ar mazākumtautības valodu, identitāti un integrāciju. Lai nodrošinātu veiksmīgu valsts valodas lietošanas prasību ieviešanu un pāreju uz jauno mācību saturu, esot paredzēti atbalsta pasākumi visiem pedagogiem, kā arī plānoti pasākumi mācību metodisko līdzekļu apjoma palielināšanai un pedagogu profesionālās sagatavotības pilnveidošanai. Tādējādi pedagogu akadēmiskā brīvība un izvēles iespējas tikšot nevis sašaurinātas, bet gan paplašinātas. Līdz ar to neesot pamata uzskatīt, ka Grozījumu

Izglītības likumā 1. panta pirmā daļa noteikti ierobežos personu tiesības uz kvalitatīvu izglītību.

Latvijā esot pieejams plašs valsts un pašvaldību izglītības iestāžu tīkls, kura ietvaros tiek nodrošināta gan mazākumtautību valodu apgūšana, gan izglītības iegūšana mazākumtautības valodā un līdz ar to arī mazākumtautību iespējas saglabāt savu valodu, kultūru un identitāti. Turklāt esot jāņem vērā tas, ka konkrēti krievu valoda Latvijā tiek plaši lietota sabiedrībā. Šādos apstākļos valsts savas rīcības brīvības ietvaros esot atradusi saprātīgu līdzsvaru starp sabiedrības interesēm un mazākumtautību tiesībām. Valsts esot tiesīga noteikt tādu valodu lietojuma proporciju, kas visefektīvāk nodrošinātu valsts valodas apguvi izglītības mērķiem atbilstošā līmenī. No Satversmes 91. panta neizrietot mazākumtautību tiesības to privātajās izglītības iestādēs nodrošināt mācības tikai mazākumtautības valodā vai izglītojamo vecāku izraudzītā valodu lietojuma proporcijā. Tādējādi izglītojamie, kuru dzimtā valoda ir nevis valsts valoda, bet kāda cita valoda, neatrodies salīdzināmos apstākļos ar izglītojamiem, kuru dzimtā valoda ir valsts valoda.

6. Pieaicinātā persona – Ārlietu ministrija – sniedza viedokli galvenokārt attiecībā uz pamatizglītību, jo saskaņā ar Satversmes 112. panta trešo teikumu tā ir obligāta. Savukārt vidējā izglītība Latvijā neesot obligāta, tādēļ iespējams, ka Grozījumu Izglītības likumā 1. panta pirmā daļa, ciktāl tā attiecas uz izglītības iegūšanu vidējās izglītības pakāpē, Pieteikuma iesniedzējiem nemaz netiks piemērota. Turklāt pat tad, ja Grozījumu Izglītības likumā 1. panta pirmā daļa Pieteikuma iesniedzējiem tiktu piemērota, tā viņiem nevarētu radīt īpaši negatīvas sekas.

Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūra norādot uz salīdzinoši plašu valsts rīcības brīvību, nosakot mērķus tiesību uz izglītību ierobežošanai, ciktāl attiecīgais mērķis ir leģitīms un Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijai (turpmāk – Konvencija) atbilstošs. Atbilstoši Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūrai nedz Konvencijas 8. pants, nedz Konvencijas Pirmā protokola 2. pants negarantējot personai tiesības uz tādu skolu izveidošanu vai subsidēšanu, kurās izglītība būtu organizēta konkrētā valodā. Uz Latvijas situāciju nevarot tikt attiecināti Eiropas Cilvēktiesību tiesas secinājumi lietās, kurās vērtēta okupācijas varas īstenota strauja mācību valodas maiņa, oficiālo valsts valodu aizstājot ar citu valodu un nenodrošinot pienācīgu pārejas posmu vai iespēju turpināt dzimtās valodas apguvi. Latvijai saistošo starptautisko līgumu normas nevarot interpretēt

tā, it kā no tām izrietētu personas subjektīvas tiesības uz izglītību valodā, kas nav oficiālā vai valsts valoda. Valstij, nosakot, ka izglītība ir obligāta, esot pienākums izstrādāt mācību programmas un uzraudzīt to kvalitatīvu īstenošanu, lai izglītojamais pēc mācību pabeigšanas varētu saņemt izglītību apliecinošu dokumentu. Arī privātajām izglītības iestādēm, kas īsteno valsts atzītas izglītības programmas obligātās izglītības posmā, esot jāievēro valsts noteiktie izglītības standarti. Eiropas Cilvēktiesību tiesa esot atturējusies vērtēt valsts izstrādātos izglītības modeļus, bet pozitīvi novērtējusi alternatīvas izglītības iespējas tādā gadījumā, ja vecāki nav apmierināti ar izglītības programmu saturu, un pastāvīgi uzsverot izglītības sistēmas nozīmi vienotas demokrātiskas sabiedrības veidošanā.

No Apvienoto Nāciju Organizācijas (turpmāk – ANO) Cilvēktiesību komitejas prakses izrietot, ka atbilstoši Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām 27. pantam, kas garantē minoritāšu tiesības, valsts rīcības brīvības robežas mācību valodas izvēlē varētu būt šaurākas vienīgi tad, ja kādas valodas lietojums samazinātos tiktāl, ka būtu apdraudēta tās pastāvēšana. Tātad personai neesot subjektīvu tiesību uz izglītību mazākumtautības valodā. Izglītība mazākumtautības valodā esot vienīgi instruments mazākumtautības savdabības un valodas saglabāšanai. Arī tiesības izveidot privātas izglītības iestādes, kas sniedz izglītību mazākumtautības valodā, esot uzskatāmas tikai par mazākumtautības valodas un kultūras saglabāšanas līdzekli, kuram būtu īpaša nozīme tad, ja valsts nenodrošinātu šo mērķu sasniegšanu tās izveidotās izglītības sistēmas ietvaros vai attiecīgā mazākumtautības valoda būtu apdraudēta. Attiecībā uz mazākumtautību savdabības saglabāšanu Latvijā, pirmkārt, esot jāņem vērā tas, ka šeit padomju varas pieņemtās rusifikācijas politikas rezultātā tika mākslīgi veidoti tā sauktie krievvalodīgie iedzīvotāji, par kādiem bija spiesti kļūt arī citu tautību pārstāvji. Otrkārt, ņemot vērā krievu valodas izplatību Latvijā un iespēju to apgūt kā svešvalodu daudzās vispārējās izglītības iestādēs, nekādi draudi krievu valodas saglabāšanai neesot saskatāmi. Turklāt esot svarīgi tas, ka arī pēc Grozījumu Izglītības likumā 1. panta pirmās daļas stāšanās spēkā Latvijā tiks nodrošināta mazākumtautību izglītības programmu apguve atbilstoši likumā noteiktajām valodu lietojuma proporcijām. Minoritāšu konvencijas normas esot apzināti formulētas elastīgi, un valstij sava izglītības sistēma esot jāveido, citstarp ņemot vērā tās vēsturiskos apstākļus, kultūras un politisko kontekstu, pieejamos resursus, pie mazākumtautībām piederošo bērnu dzimtās valodas un valsts valodas prasmi, kā arī citus faktorus.

7. Pieaicinātā persona – Izglītības un zinātnes ministrija – uzskata, ka Grozījumu Izglītības likumā 1. panta pirmā daļa atbilst Satversmes 1. pantam, 91. panta otrajam teikumam, 112. panta pirmajam teikumam un 114. pantam.

Grozījumu Izglītības likumā 1. panta pirmā daļa esot daļa no daudzu gadu garumā pakāpeniski īstenotās izglītības sistēmas reformas attiecībā uz valsts valodas lietojumu vispārējās izglītības iestādēs īstenotajās mazākumtautību izglītības programmās.

Vērtējot Grozījumu Izglītības likumā 1. panta pirmās daļas atbilstību Satversmes 91. panta otrajam teikumam, esot jāņem vērā Satversmes 4. pantā nostiprinātais latviešu valodas – valsts valodas – statuss, kā arī tas, ka latviešu valoda Latvijā joprojām ir apdraudēta. Grozījumu Izglītības likumā 1. panta pirmā daļa paredzot vienādu attieksmi pret personu grupām, kas atrodies atšķirīgos apstākļos, – pret personām, kuras pieder pie pamatnācijas, un personām, kuras pieder pie mazākumtautībām. Taču šai vienādajai attieksmei esot leģitīms mērķis un tā atbilstot samērīguma principam. Proti, attīstot mazākumtautību izglītības politiku, palielinot latviešu valodas kā mācību valodas lietojuma proporciju pamatzglītības pakāpē un nodrošinot izglītības ieguvī valsts valodā vidējās izglītības pakāpē, tikšot panākta plašāka valsts valodas lietošana un tādējādi arī efektīvāka sabiedrības integrācija un mazākumtautību bērnu un jauniešu līdzdalība sabiedrības dzīvē.

Privātās izglītības iestādes, kas īsteno mazākumtautību izglītības programmas pamatzglītības un vidējās izglītības pakāpē, izdodot Latvijā atzītus izglītības dokumentus un esot iekļāvušās Latvijas kopējā izglītības sistēmā, kā arī izglītības satura un valodas reformu procesā. Visas izglītības iestādes, kuras saskaņā ar Izglītības likuma 9. panta otrās daļas 1. punktu atbilstoši Latvijas Republikas noslēgtajiem starptautiskajiem līgumiem nodrošina izglītību citā valodā, kas nav valsts valoda, izdodot Latvijas valsts atzītus izglītības dokumentus un iekļaujoties Latvijas izglītības sistēmā. Tātad arī šīm izglītības iestādēm tāpat kā privātajām izglītības iestādēm, kas īsteno mazākumtautību izglītības programmas, esot jāievēro Izglītības likumā un pamatzglītības un vidējās izglītības standartā noteiktās valodu lietojuma proporcijas. Arī pēc Grozījumu Izglītības likumā 1. panta pirmās daļas spēkā stāšanās privātās izglītības iestādes varēsot īstenot mazākumtautību izglītības programmas, ievērojot likumā noteiktās valodu lietojuma proporcijas. Turklāt tās varēsot iekļaut izglītības programmā papildu priekšmetus, tai skaitā mazākumtautības valodu un ar mazākumtautības identitāti un integrāciju Latvijā sabiedrībā saistītu mācību saturu.

Grozījumu Izglītības likumā 1. panta pirmajā daļā ietvertais pamattiesību ierobežojums esot noteikts ar pienācīgā kārtībā pieņemtu likumu, proti, Grozījumu Izglītības likumā 1. panta pirmā daļa esot pieņemta un izsludināta normatīvajos aktos paredzētajā kārtībā, kā arī esot skaidri formulēta. Šim ierobežojumam esot leģitīms mērķis – veicināt latviešu valodas lietošanu sabiedrībā, izglītības procesā un darba tirgū, un tas esot samērīgs ar minēto leģitīmo mērķi, jo tieši formālās izglītības iegūšana valsts valodā esot efektīvākais līdzeklis tās pienācīgai apgūšanai.

No Minoritāšu konvencijas neizrietot pie mazākumtautībām piederošo personu tiesības iegūt izglītību tikai dzimtajā valodā. Proti, saskaņā ar Minoritāšu konvencijas 14. panta trešo daļu valstij esot tiesības noteikt stingrākas prasības attiecībā uz valsts valodas apguvi, vienlaikus nodrošinot ar mazākumtautības valodu, identitāti un kultūru saistīta mācību satura apguvi mazākumtautības valodā. Latvijas izglītības sistēmā esot nodrošināta latviešu valodas apguve, lai ikviens izglītojamais kļūtu par patstāvīgu un attīstītu demokrātiskas Latvijas valsts un sabiedrības locekli. Tai pašā laikā pie mazākumtautībām piederošajām personām esot nodrošināta iespēja iegūt izglītību mazākumtautību izglītības programmas ietvaros un tādējādi arī saglabāt savu identitāti, valodu un kultūru.

Likumdevējs esot noteicis saprātīgu pārejas periodu Grozījumos Izglītības likumā paredzēto valsts valodas lietojuma proporciju ieviešanai un izraudzījis saudzējošus līdzekļus izglītojamo sagatavošanai šīm izmaiņām. Savukārt vecāku tiesības piedalīties viņu bērnu izglītības procesā ar Grozījumu Izglītības likumā 1. panta pirmo daļu neesot ierobežotas. Grozījumu Izglītības likumā 1. panta pirmā daļa neliedzot pie mazākumtautībām piederošajām personām iespējas ikdienā lietot savu dzimto valodu un attīstīt savu kultūru.

8. Pieaicinātā persona – biedrība “Latvijas Privātskolu asociācija” – norādīja, ka tā neesot aicināta piedalīties Grozījumu Izglītības likumā 1. panta pirmās daļas izstrādes procesā. Biedrības valdes 2018. gada 16. maija sēdē esot pieņemts lēmums nesniegt viedokli par Grozījumu Izglītības likumā 1. panta pirmo daļu, ņemot vērā tās politisko nozīmi.

9. Pieaicinātā persona – Valsts valodas centrs – uzskata, ka Grozījumu Izglītības likumā 1. panta pirmā daļa atbilst Satversmes 1. pantam, 112. panta pirmajam teikumam un 114. pantam.

Grozījumu Izglītības likumā 1. panta pirmā daļa esot atbalstāma no valodas politikas viedokļa, un valsts valodas lietojuma paplašināšana esot likumsakarīgs izglītības nozarē jau iepriekš uzsākto procesu turpinājums. Pilnvērtīgai mazākumtautību iekļaušanai vienotā sabiedrībā vajagot notikt uz valsts valodas bāzes, un neesot pamata nesamērīgi ilgi atlikt konkrētos Izglītības likuma regulējuma grozījumus.

10. Pieaicinātā persona – tiesībsargs – uzskata, ka Grozījumu Izglītības likumā 1. panta pirmā daļa atbilst Satversmes 1. pantam, 112. panta pirmajam teikumam un 114. pantam.

Grozījumu Izglītības likumā 1. panta pirmajā daļā noteiktā regulējuma ieviešana esot izglītības sistēmas reformu noslēdzošais posms, ar ko beigšoties pāreja uz vienotu izglītības sistēmu. Pāreja uz izglītību valsts valodā Latvijā tiekot īstenota pakāpeniski jau kopš 1998. gada. Tānad pārejas periods ilgstot jau vairāk nekā 20 gadus un esot uzskatāms par samērīgu. Satversmes 112. pants neietverot vecāku tiesības izvēlēties bērna mācību valodu. Tādēļ neesot pamatots Pieteikuma iesniedzēja viedoklis, ka Grozījumu Izglītības likumā 1. panta pirmā daļa ierobežojot Satversmes 112. pantā garantētās tiesības uz izglītību. Valsts pienākums saskaņā ar Bērnu tiesību konvencijas 30. pantu esot neliegt pie etniskās, konfesionālās vai lingvistiskās minoritātes piederošam bērnam tiesības kopā ar citiem savas grupas locekļiem baudīt savas tautas kultūras vērtības, pievērsties savai reliģijai un praktizēt to vai lietot dzimto valodu. Valstij esot pienākums nodrošināt iespējas apgūt minoritātes valodu un kultūru arī izglītības sistēmas ietvaros. Latvijas izglītības sistēmā šīs iespējas esot nodrošinātas.

Kā izrietot no Starptautiskā pakta par ekonomiskajām, sociālajām un kultūras tiesībām 13. panta, valstij, veidojot izglītības sistēmu, ir jāizstrādā vienotas prasības visām izglītības iestādēm – gan valsts un pašvaldību dibinātajām izglītības iestādēm, gan privātajām izglītības iestādēm. Sistēmiski interpretējot izglītības jomas tiesisko regulējumu, kas piemērojams mazākumtautību izglītības programmām, esot secināms, ka likumdevējs vienmēr paredzējis vienotas prasības izglītības īstenošanai valsts un pašvaldību izglītības iestādēs un privātajās izglītības iestādēs. Tānad Pieteikuma iesniedzēji neesot varējuši paļauties uz to, ka privātās izglītības iestādes neiekļausies kopējā izglītības sistēmā un uz tām attieksies atšķirīgs regulējums par valodu, kādā tiek īstenots izglītošanas process.

Tomēr tiesiskās palāvības principa kontekstā esot jāņem vērā Izglītības likuma pārejas noteikumu 9. punkta attīstības vēsture. Būtisks priekšnoteikums

tiesiskās paļāvības principa ievērošanai esot saudzīga pāreja uz jaunpieņemto tiesisko regulējumu un nepārprotams šā regulējuma formulējums. Esot būtiski tas, ka Izglītības likuma pārejas noteikumu 9. punkts, kas paredzēja pāreju uz regulējumu, kas pieņemts, kā norāda Saeima, vairāk nekā 20 gadu garumā pakāpeniski īstenotās mācību valodu reformas ietvaros, ir tieši attiecināts tikai uz valsts un pašvaldību izglītības iestādēm, bet valsts iecere šo pašu reformu īstenot arī attiecībā uz privātajām izglītības iestādēm nav skaidri izteikta. Šī nekoncekvence radot šaubas par to, vai likumdevējs ir ievērojis tiesiskās paļāvības principu.

11. Pieaicinātā persona – *Dr. habil. philol. prof. Ina Druvieta* – uzskata, ka Grozījumu Izglītības likumā 1. panta pirmā daļa atbilst Satversmes 1. pantam, 112. panta pirmajam teikumam un 114. pantam.

Izglītības likums un Vispārējās izglītības likums ne vien regulējot izglītību kā zināšanu un prasmju apguves un attieksmju veidošanas procesu un rezultātu, bet esot arī valsts valodas politikas īstenošanas instruments. Valsts valodas politikas mērķis esot aizsargāt valsts pastāvēšanai nepieciešamo vienoto saziņas līdzekli – valsts valodu.

Grozījumu Izglītības likumā 1. panta pirmā daļa esot vērtējama, ņemot vērā Latvijā pastāvošo valodu konkurenci. Valsts valodas aizsardzība esot leģitīms mērķis, kura sasniegšanai izmantojami konkrētai situācijai piemērotākie līdzekļi. Sociolingvistiskā skatījumā latviešu valoda vairākos aspektos faktiski neatbilstot valsts valodas statusam. Tam par iemeslu esot galvenokārt krievu valodā runājošo iedzīvotāju lingvistiskā pašpietiekamība, kas savukārt kavējot latviešu valodas iemaņu pilnveidošanos šo personu vidū. Tādēļ, lai nodrošinātu latviešu valodas apgūšanu augstā līmenī, nepietiekot ar to, ka latviešu valoda tiek pasniegta kā mācību priekšmets, bet esot nepieciešams to izmantot kā mācību līdzekli. Valsts valodas mācīšanas metodiku un skolotāju pieejamības uzlabošana, kā arī īpašs atbalsts valsts valodas mācīšanai mazākumtautību skolās neesot vienlīdz efektīvi alternatīvi šā mērķa sasniegšanas līdzekļi, bet varot tikt izmantoti kā papildu līdzekļi.

Neesot pamata apšaubīt Grozījumu Izglītības likumā 1. panta pirmās daļas samērīgumu. Neesot nozīmes tam, ka izglītojamo skaits privātajās izglītības iestādēs ir salīdzinoši neliels, jo visiem bērniem jābūt nodrošinātām vienlīdzīgām darba un izglītības iespējām. Turklāt tas vien, ka šobrīd privātajās izglītības iestādēs izglītojamo skaits ir neliels, vēl nenozīmējot, ka nākotnē tas nevarētu

palielināties. Grozījumu Izglītības likumā 1. panta pirmā daļa neesot pretrunā ar Satversmes 114. pantu, jo Latvijas izglītības sistēmas ietvaros vienlaikus tiek nodrošināta gan valsts valodas noturība, attīstība un konkurētspēja, gan mazākumtautību valodu saglabāšana. Tādēļ latviešu valodas izmantošanu izglītības procesā nevarot atzīt par piespiedu asimilāciju. Turklāt dzimtās valodas un kultūras uzturēšanu nodrošinot ģimene un attiecīgās mazākumtautības kopiena. Mūsdienās personas piederība pie vairākām kultūrām un vairāku valodu prasme esot izplatīta tendence. Uzskats, ka otro valodu vai kultūru var apgūt tikai uz dzimtās valodas un kultūras rēķina, esot novecojis. Ikvienā valstī, kur dzīvo dažādu valodu lietotāji, esot nepieciešama oficiālā jeb valsts valoda, kurā notiek personu saziņa ar valsti un pārējām personu grupām. Esot zinātniski pierādīts tas, ka otras valodas apguve un mācības tajā labvēlīgi ietekmē bērna intelekta attīstību, kā arī nekavē zināšanu uzkrāšanu.

Nepieciešamība nodrošināt to, ka minoritāšu pārstāvji pienācīgi apgūst valsts valodu, un valsts valodas kā mācību valodas nozīme esot uzsvērtā arī Eiropas Padomes un ES izstrādātajos programmatiskajos dokumentos. Valstis baudot rīcības brīvību konkrēta izglītības modeļa izvēlē. Taču vairums valstu izvēloties tādu modeli, kura ietvaros izglītojamie iegūst izglītību valsts valodā. Izņēmumi esot tikai reģionālās vai minoritāšu valodas, kurām attiecīgajās valstīs piešķirts oficiālās valodas statuss.

Jautājumam par mācību valodu neesot universāla risinājuma. Katra valsts atbilstoši tās valodu situācijai varot izvēlēties tādu modeli, kas vislabāk nodrošina oficiālās valodas kā sabiedrības integrācijas līdzekļa apguvi. Baltijas valstu pieredze liecinot, ka universāla ES standartu piemērošana, pamatojoties tikai uz pašreizējo situāciju dalībvalstīs un neņemot vērā to vēsturi, nevis veicina sabiedrības integrāciju, bet, tieši otrādi, apgrūtina to. Latvijā mācības valsts valodā faktiski esot vienīgais veids, kādā iespējams nodrošināt sabiedrības integrāciju.

Secinājumu daļa

12. Grozījumu Izglītības likumā 1. panta pirmā daļa paredz Izglītības likuma 9. panta papildināšanu ar 1.¹ daļu šādā redakcijā:

“(1¹) Privātajās izglītības iestādēs vispārējo izglītību un profesionālo izglītību pamatizglītības un vidējās izglītības pakāpē iegūst valsts valodā.”

Grozījumi Izglītības likumā paredz arī Izglītības likuma pārejas noteikumu papildināšanu ar 66. punktu, atbilstoši kuram Grozījumu Izglītības likumā

1. panta pirmā daļa un vairākas citas šajos grozījumos ietvertās normas stājas spēkā pakāpeniski: 2019. gada 1. septembrī – attiecībā uz pirmsskolas izglītības programmu īstenošanu un pamatizglītības programmu īstenošanu 1.–7. klasē; 2020. gada 1. septembrī – attiecībā uz pamatizglītības programmu īstenošanu 8. klasē un vidējās izglītības programmu īstenošanu 10. un 11. klasē; 2021. gada 1. septembrī – attiecībā uz pamatizglītības programmu īstenošanu 9. klasē un vidējās izglītības programmu īstenošanu 12. klasē.

Izskatāmā lieta tika ierosināta 2018. gada 12. novembrī, kad Grozījumu Izglītības likumā 1. panta pirmajā daļā paredzētā Izglītības likuma 9. panta 1.¹ daļa vēl nebija stājusies spēkā. Lietas izskatīšanas laikā Izglītības likuma 9. panta 1.¹ daļa ir stājusies spēkā daļēji, proti, atbilstoši Izglītības likuma pārejas noteikumu 66. punktam šobrīd tā ir piemērojama pamatizglītības mazākumtautību programmu īstenošanai 1.–7. klasē.

Izskatāmajā lietā tiks vērtēta Izglītības likuma 9. panta 1.¹ daļas (turpmāk – apstrīdētā norma) satversmība, ņemot vērā to, ka apstrīdētā norma stājas spēkā pakāpeniski.

13. Ja ir apstrīdēta tiesību normas atbilstība vairākām Satversmes normām, tad Satversmes tiesai, ņemot vērā izskatāmās lietas būtību, ir jānosaka efektīvākā pieeja šīs atbilstības izvērtēšanai (*sk. Satversmes tiesas 2018. gada 26. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2017-18-01 23. punktu*).

Pieteikumu iesniedzēji lūdz Satversmes tiesu atzīt apstrīdēto normu par neatbilstošu Satversmes 1. panta tvērumā ietilpstošajam un no demokrātiskas tiesiskas valsts pamatnormas atvasinātajam tiesiskās paļāvības principam, Satversmes 91. panta otrajam teikumam, kā arī 112. un 114. pantam.

Ņemot vērā lietas faktiskos apstākļus un Pieteikumu iesniedzēju izteiktos argumentus par apstrīdētās normas iespējamo neatbilstību Satversmei, efektīvākai lietas izskatīšanai visupirms ir nepieciešams noskaidrot apstrīdētās normas saturu, bet pēc tam secīgi izvērtēt tās atbilstību Satversmes 112. pantam kopsakarā ar Satversmes 114. pantu, pēc tam – Satversmes 91. panta otrajam teikumam un visbeidzot – Satversmes 1. pantā ietvertajam tiesiskās paļāvības principam.

14. Apstrīdētā norma regulē mācību valodu privātajās izglītības iestādēs, kas īsteno vispārējo izglītību un profesionālo izglītību pamatizglītības un vidējās izglītības pakāpē. Pieteikumu iesniedzēji uzskata apstrīdēto normu par neatbilstošu Satversmei tādēļ, ka konkrētās izglītības sistēmas reformas ietvaros

pieņemtais tiesiskais regulējums esot nelabvēlīgi ietekmējis pie mazākumtautībām piederošo personu tiesības vispārējās izglītības procesā privātajās izglītības iestādēs pamatizglītības un vidējās izglītības pakāpē.

Regulējums par mazākumtautību valodu lietojumu vispārējās izglītības procesā privātajās izglītības iestādēs ir ietverts vairākos normatīvajos aktos un tiesību normās, un apstrīdētā norma ir ieviesta līdz ar citām Grozījumu Izglītības likumā un Grozījumu Vispārējās izglītības likumā normām. Tādēļ izskatāmajā lietā, lai noskaidrotu apstrīdētās normas saturu un izvērtētu tās satversmību, šī norma ir analizējama konkrētās izglītības sistēmas reformas ietvaros pieņemtā tiesiskā regulējuma kontekstā.

14.1. Izglītības likuma 9. panta pirmā daļa paredz, ka valsts, pašvaldību un valsts augstskolu izglītības iestādēs izglītību iegūst valsts valodā. Saskaņā ar apstrīdēto normu privātajās izglītības iestādēs vispārējo izglītību un profesionālo izglītību pamatizglītības un vidējās izglītības pakāpē iegūst valsts valodā.

Savukārt Izglītības likuma 9. panta otrās daļas 1.–3. punktā ir paredzēti izņēmuma gadījumi, kad izglītība gan valsts un pašvaldību, gan privātajās izglītības iestādēs tomēr var tikt iegūta citā valodā. Tas iespējams:

“1) izglītības iestādēs, kuras īsteno izglītības programmas saskaņā ar Latvijas Republikas divpusējiem vai daudzpusējiem starptautiskajiem līgumiem;

2) izglītības iestādēs, kuras īsteno mazākumtautību izglītības programmas pirmsskolas izglītības un pamatizglītības pakāpē, ievērojot šā likuma 41. panta noteikumus;

2¹) izglītības iestādēs, kurās vispārējās izglītības programmu mācību priekšmetus pilnībā vai daļēji īsteno svešvalodā, lai nodrošinātu citu Eiropas Savienības oficiālo valodu apguvi, ievērojot attiecīgā valsts izglītības standarta nosacījumus;

3) citos likumos paredzētās izglītības iestādēs.”

Tātad apstrīdētā norma noteic vispārīgo kārtību, kas piemērojama tām privātajām izglītības iestādēm, uz kurām nav attiecināmi Izglītības likuma 9. panta otrās daļas 1.–3. punktā paredzētie izņēmumi.

14.2. Pamatizglītības pakāpē gan valsts un pašvaldību, gan privātās izglītības iestādes, saskaņā ar Izglītības likuma 9. panta otrās daļas 2. punktu ir tiesīgas īstenot vispārējās izglītības mazākumtautību programmas, atbilstoši Izglītības likuma 41. panta 1.¹ un 1.² daļai no 1. līdz 6. klasei pasniedzot mācību saturu valsts valodā ne mazāk kā 50 procentu apjomā, bet no 7. līdz 9. klasei – ne mazāk kā 80 procentu apjomā no kopējās mācību stundu slodzes mācību gadā.

Ar Ministru kabineta 2019. gada 20. augusta noteikumiem Nr. 379 “Grozījumi Ministru kabineta 2014. gada 12. augusta noteikumos Nr. 468 “Noteikumi par valsts pamatizglītības standartu, pamatizglītības mācību priekšmetu standartiem un pamatizglītības programmu paraugiem”” ir izteikts jaunā redakcijā Ministru kabineta 2014. gada 12. augusta noteikumu Nr. 468 “Noteikumi par valsts pamatizglītības standartu, pamatizglītības mācību priekšmetu standartiem un pamatizglītības programmu paraugiem” (turpmāk – Noteikumi Nr. 468) 25. pielikums, kurā ietverts pamatizglītības mazākumtautību programmas paraugs. Attiecīgi šobrīd Noteikumu Nr. 468 25. pielikumā noteikti trīs pamatizglītības programmā īstenojami mācību priekšmetu un mācību stundu plāna modeļi, kuros konkretizēta Izglītības likuma 41. panta 1.¹ un 1.² daļā paredzēto mācību valodu lietojuma proporciju ievērošanas kārtība.

2020. gada 1. septembrī stāsies spēkā Ministru kabineta 2018. gada 27. novembra noteikumi Nr. 747 “Noteikumi par valsts pamatizglītības standartu un pamatizglītības programmu paraugiem” (turpmāk – Noteikumi Nr. 747). Noteikumu Nr. 747 12. pielikums paredz trīs mazākumtautību izglītības programmas mācību valodu lietojuma modeļus, kuros konkretizēta Izglītības likuma 41. panta 1.¹ un 1.² daļā noteikto mācību valodu lietojuma proporciju ievērošanas kārtība. Izglītības iestāde ir tiesīga izvēlēties vienu no šiem modeļiem, kā arī patstāvīgi noteikt, kuri mācību priekšmeti apgūstami latviešu valodā, mazākumtautības valodā vai bilingvāli. Savukārt Noteikumu Nr. 747 27. punkts paredz, ka attiecībā uz 9. klasi šo noteikumu prasības par mācību valodu lietojuma proporcijām stājas spēkā 2021. gada 1. septembrī, bet līdz minētajam datumam ir piemērojams mācību valodu lietojuma tiesiskais regulējums, kas bija spēkā līdz šo noteikumu spēkā stāšanās dienai.

Tātad gan šobrīd spēkā esošais tiesiskais regulējums, gan tiesiskais regulējums, kas pieņemts konkrētās izglītības sistēmas reformas ietvaros, bet vēl nav stājies spēkā, paredz privāto izglītības iestāžu tiesības pamatizglītības pakāpē īstenot mazākumtautību izglītības programmas, ievērojot likumā noteikto mācību valodu lietojuma proporciju.

14.3. Vidējās izglītības pakāpē ar Grozījumiem Vispārējās izglītības likumā paredzēts izslēgt Vispārējās izglītības likuma 42. panta otro daļu, kas noteic, ka vispārējās vidējās izglītības programmu var apvienot ar mazākumtautību izglītības programmu. Attiecīgi ar Ministru kabineta 2019. gada 13. augusta noteikumiem Nr. 364 “Grozījumi Ministru kabineta 2013. gada 21. maija noteikumos Nr. 281 “Noteikumi par valsts vispārējās vidējās izglītības

standartu, mācību priekšmetu standartiem un izglītības programmu paraugiem”” no Ministru kabineta 2013. gada 21. maija noteikumiem Nr. 281 “Noteikumi par valsts vispārējās vidējās izglītības standartu, mācību priekšmetu standartiem un izglītības programmu paraugiem” (turpmāk – Noteikumi Nr. 281) izslēgts regulējums par mazākumtautību izglītības programmu īstenošanu vidējās izglītības pakāpē, kā arī iekļauts pārejas regulējums par termiņiem, kuros izglītības iestādes ir tiesīgas turpināt mazākumtautību izglītības programmu īstenošanu 10., 11. un 12. klasē atbilstoši šo noteikumu normām, kas bija spēkā līdz 2019. gada 31. augustam.

Ar Grozījumiem Vispārējās izglītības likumā paredzēts izteikt Vispārējās izglītības likuma 43. pantu jaunā redakcijā, kas citstarp noteic, ka izglītības iestāde, nepārsniedzot likumā noteikto mācību stundu slodzi nedēļā un mācību stundu skaitu dienā, vispārējās vidējās izglītības programmā papildus var ietvert valsts vispārējās vidējās izglītības standartā neminētus mācību priekšmetus, tai skaitā mazākumtautības dzimto valodu un ar mazākumtautību identitāti un integrāciju Latvijas sabiedrībā saistītu mācību saturu.

2020. gada 1. septembrī stāsies spēkā Ministru kabineta 2019. gada 3. septembra noteikumi Nr. 416 “Noteikumi par valsts vispārējās vidējās izglītības standartu un vispārējās vidējās izglītības programmu paraugiem” (turpmāk – Noteikumi Nr. 416). Atbilstoši Noteikumiem Nr. 416 privāta izglītības iestāde ir tiesīga vispārējās vidējās izglītības programmas ietvaros papildus pamatkursiem un padziļinātajiem kursiem piedāvāt un īstenot ne tikai standartā paredzēto specializēto kursu “Mazākumtautības valoda un literatūra”, bet arī citus, standartā neminētus specializētos kursus, kas saistīti ar mazākumtautības valodu, identitāti un kultūru. Noteikumu Nr. 416 regulējums dod privātajai izglītības iestādei tiesības izveidot tādu vidējās izglītības programmu, kurā standartā neminētu specializēto kursu pasniegšanai ir atvēlēta ievērojama daļa no kopējās mācību slodzes. Tādējādi ar minēto tiesisko regulējumu privātajām izglītības iestādēm vidējās izglītības pakāpē ir atvēlēta rīcības brīvība papildus obligātajam vidējās izglītības saturam nodrošināt arī to specifiskajam profilam, kā arī izglītojamo vēlmēm un interesēm atbilstošu mācību saturu, tostarp ar mazākumtautības valodu, identitāti un kultūru saistītu mācību saturu.

14.4. No iepriekš minētā secināms, ka pēc tam, kad viss konkrētās izglītības sistēmas reformas ietvaros pieņemtais tiesiskais regulējums būs stājies spēkā, vispārējā izglītība privātajās izglītības iestādēs vispār būs nodrošināma valsts valodā. Tomēr apstrīdētā norma neaizliedz mazākumtautību valodu

lietošanu vispārējās izglītības procesā. Proti, privātās izglītības iestādes, kas īsteno vispārējās izglītības programmas, būs tiesīgas:

1) pamatizglītības pakāpē īsteno mazākumtautību izglītības programmu atbilstoši normatīvajos aktos noteiktajām mācību valodu lietojuma proporcijām, patstāvīgi nosakot, kuri mācību priekšmeti pasniedzami latviešu valodā, mazākumtautības valodā vai bilingvāli;

2) vidējās izglītības pakāpē vispārējās vidējās izglītības programmās iekļaut specializētu kursu “Mazākumtautības valoda un literatūra”, kā arī papildus veltīt vidējai izglītībai atvēlētās mācību slodzes daļu standartā neminētiem, ar mazākumtautības valodu, identitāti un integrāciju Latvijas sabiedrībā saistītiem mācību priekšmetiem.

Līdz ar to izglītības sistēmas reformas rezultātā ieviestais tiesiskais regulējums paredz iespēju privātajās izglītības iestādēs pamatizglītības pakāpē pasniegt mācību priekšmetus mazākumtautības valodā un iespēju apgūt mazākumtautības valodu un literatūru, kā arī ar mazākumtautības identitāti saistītu mācību saturu vidējās izglītības pakāpē.

15. Satversmes 112. pants noteic: “Ikvienam ir tiesības uz izglītību. Valsts nodrošina iespēju bez maksas iegūt pamatizglītību un vidējo izglītību. Pamatizglītība ir obligāta.”

Atšķirībā no Satversmes 112. panta otrā teikuma, kas ir attiecināms uz pamatizglītību un vidējo izglītību, šā panta pirmais teikums nosaka pamattiesības iegūt izglītību šo tiesību plašākajā izpratnē un ir attiecināms uz visu līmeņu un veidu izglītības programmām (*sk. Satversmes tiesas 2011. gada 6. maija sprieduma lietā Nr. 2010-57-03 11.1. punktu*).

Lietā Nr. 2018-12-01 divdesmit 12. Saeimas deputāti lūdza Satversmes tiesu atzīt apstrīdēto normu par neatbilstošu Satversmes 112. pantam. Savukārt izskatāmā lieta ierosināta par apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 112. panta pirmajam teikumam. Tomēr Pieteikumu iesniedzēji ir pauduši argumentus par apstrīdētās normas iespējamo neatbilstību tieši Satversmes 112. panta pirmajā teikumā ietvertajām personas tiesībām uz izglītību. Vienlaikus Satversmes tiesai, vērtējot apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 112. panta pirmajam teikumam, atbilstoši Satversmes vienotības principam jāņem vērā arī vispārējie tiesību principi un citās Satversmes normās ietvertās tiesības (*sal. sk. Satversmes tiesas 2018. gada 18. decembra sprieduma lietā Nr. 2016-04-03 18.3. punktu*).

15.1. Satversmes 89. pants noteic, ka valsts atzīst un aizsargā cilvēka pamattiesības saskaņā ar Satversmi, likumiem un Latvijai saistošiem starptautiskajiem līgumiem. Satversmes tiesa ir atzinusi, ka no šā Satversmes panta izriet valsts pienākums pildīt Latvijai saistošās starptautiskās saistības cilvēktiesību jomā. Konstitucionālā likumdevēja mērķis ir bijis panākt Satversmē ietvertu cilvēktiesību normu harmoniju ar starptautiskajām cilvēktiesību normām (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2017. gada 19. decembra sprieduma lietā Nr. 2017-02-03 16. punktu*). Noskaidrojot Satversmes 112. panta pirmā teikuma saturu, atbilstoši Satversmes 89. pantam ir jāņem vērā Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūra par Konvencijas Pirmā protokola 2. panta interpretāciju.

Tiesības uz izglītību pēc savas dabas ir tādas tiesības, kuras valstij ir jāregulē (*sk. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1968. gada 23. jūlija sprieduma lietā ““Relating to Certain Aspects of the Laws on the Use of Languages in Education in Belgium” v. Belgium”, pieteikumi Nr. 1474/62, 1677/62, 1691/62, 1769/63, 1994/63 un 2126/64, I B daļas 5. punktu*). Proti, valstij ir jānosaka tāds izglītības tiesiskais regulējums, kas ļauj sasniegt visus tās mērķus atbilstoši konkrētai izglītības pakāpei un veidam. Viens no līdzekļiem, kurus valsts izmanto izglītības regulēšanai, ir izglītības standarti – dokumenti, kas atbilstoši izglītības pakāpei un veidam nosaka izglītības programmu galvenos mērķus un uzdevumus, izglītības obligāto pamatsaturu, iegūtās izglītības vērtēšanas pamatkritērijus un vispārējo kārtību (*sk. Izglītības likuma 1. panta 27. punktu*). Turklāt ir jāņem vērā, ka izglītības saturu veido ne vien zināšanas, kuras izglītojamais iegūst izglītības procesā, bet arī mācīšanas metodes un mācību process (*sk. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1982. gada 25. februāra sprieduma lietā “Campbell and Cosans v. the United Kingdom”, pieteikumi Nr. 7511/76 un 7743/76, 33. punktu*). Tādējādi valstij izglītības standartos ir jānosaka ne vien apgūstamie mācību priekšmeti, bet arī atbilstošas, izglītības mērķu sasniegšanai nepieciešamas prasības attiecībā uz izglītības procesu.

Izskatāmajā lietā ir vērtējams regulējums, kas attiecas uz vispārējo izglītību privātajās izglītības iestādēs pamatizglītības un vidējās izglītības pakāpē. Saskaņā ar Izglītības likuma 1. panta 29. punktu vispārējā izglītība aptver cilvēka, dabas un sabiedrības daudzveidības un vienotības izziņas, humānas, brīvas un atbildīgas personības veidošanās procesu un tā rezultātu. Vispārējai izglītībai ir fundamentāla nozīme, jo no tās ir atkarīga personas spēja patstāvīgi funkcionēt valstī un sabiedrībā. Vispārējās izglītības mērķis nav tikai sniegt izglītojamajam

noteiktas zināšanas un prasmes, bet arī nodrošināt viņam nepieciešamās sociālās iemaņas.

Proti, kā Satversmes tiesa jau iepriekš atzinusi, valsts pienākums vispārējās izglītības nodrošināšanā neaprobežojas tikai ar to, lai izglītojamais apgūtu valsts noteiktiem izglītības standartiem atbilstošas zināšanas un prasmes. Vispārējās izglītības mērķi ir skatāmi plašāk – tai vienlaikus ir jāsasniedz arī vairāki sociālie mērķi. Tas izriet arī no Bērnu tiesību konvencijas 29. panta pirmās daļas “c” punkta, kas noteic, ka izglītošanas mērķis ir ieaudzināt cieņu pret vecākiem, pret savu kultūras identitāti, valodu un vērtībām, pret tās valsts konstitucionālajām vērtībām, kurā bērns dzīvo, un pret viņa izcelsmes valsts nacionālajām vērtībām, kā arī pret citām kultūrām (*sal. sk. Satversmes tiesas 2019. gada 23. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2018-12-01 20. punktu*).

Vispārējā izglītība ir ietvars, kurā valsts ne vien nodrošina izglītojamiem patstāvīgai un pilnvērtīgai dzīvei nepieciešamās zināšanas un prasmes, bet arī sekmē viņu personības izkopšanu un nodrošina valsts vērtību nodošanu nākamajām paaudzēm. Attiecīgi valstij ir pienākums noteikt tādas prasības attiecībā uz vispārējās izglītības ietvaros apgūstamajiem priekšmetiem, kā arī mācīšanas metodēm un mācību procesu, lai tiktu pilnvērtīgi sasniegti vispārējās izglītības mērķi.

Ikvienam izglītojamam, lai viņš pēc vispārējās izglītības iegūšanas varētu veiksmīgi funkcionēt sabiedrībā, ir nepieciešama spēja brīvi lietot valsts valodu. Tādēļ valsts ir tiesīga vispārējās izglītības standartā noteikt tādas prasības attiecībā uz vispārējās izglītības saturu un mācību procesu, kas nepieciešamas, lai nodrošinātu to, ka izglītojamie spēj brīvi lietot valsts valodu. Satversmes tiesa ir atzinusi, ka ikvienai personai, kura pastāvīgi dzīvo Latvijā, ir jāprot šīs valsts valoda, turklāt tādā līmenī, lai varētu pilnvērtīgi piedalīties demokrātiskās sabiedrības dzīvē. Sabiedrības locekļi, kas izprot un ciena vērtības, uz kurām balstīta Satversme, ir demokrātiskas tiesiskas valsts pastāvēšanas priekšnoteikums (*sk. Satversmes tiesas 2019. gada 23. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2018-12-01 24.2. punktu*).

Demokrātiskas tiesiskas valsts pamatā ir izglītots cilvēks, kas ir spējīgs patstāvīgi iegūt informāciju, spriest, kritiski domāt un pieņemt racionālus lēmumus. Izglītība ir viens no priekšnoteikumiem cilvēka izvēlei turpināt sevis pilnveidošanu visā dzīves laikā. Tādējādi izglītība ir viens no būtiskiem brīvas demokrātiskas sabiedrības nostiprināšanas priekšnoteikumiem (*sk. Satversmes tiesas 2019. gada 23. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2018-12-01 20. punktu*). Līdz ar

to valstij ir pienākums nodrošināt, ka tiesiskais regulējums vispārējās izglītības jomā ļauj sasniegt tās mērķi. Šis valsts pienākums neaprobežojas tikai ar valsts un pašvaldību izglītības iestādēm, bet attiecas arī uz privātajām izglītības iestādēm, kurās tiek nodrošināta vispārējā izglītība.

15.2. Tomēr valstij jāņem vērā, ka no Satversmes 114. panta izriet mazākumtautību tiesības attīstīt savu valodu, etnisko un kultūras savdabību. Satversmes 114. pants atklāj Satversmes ievadā ietvertā mazākumtautību cieņas principa saturu. Līdz ar to Latvijā tiek aizsargāta arī mazākumtautību savdabība. Atšķirībā no citiem Satversmes 8. nodaļas pantiem 114. pants aptver ne tikai personas tiesības saglabāt savu valodu un kultūru, bet arī kolektīvas tiesības ar vienotu mērķi – nodrošināt mazākumtautības identitātes saglabāšanos un attīstību, jo pie mazākumtautības piederoša persona savu identitāti var saglabāt tikai kopīgi ar citām pie attiecīgās mazākumtautības piederošām personām (*sk. Satversmes tiesas 2019. gada 23. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2018-12-01 23. un 23.1. punktu*).

Satversmes 114. pantā ietverto tiesību saturs atklājams kopsakarā ar Latvijai saistošiem starptautisko tiesību dokumentiem mazākumtautību tiesību aizsardzības jomā, it sevišķi Minoritāšu konvenciju. Minoritāšu konvencijā atzīts, ka nacionālo minoritāšu un pie tām piederošo personu tiesību un brīvību aizsardzība ir neatņemama starptautiskās cilvēktiesību aizsardzības sistēmas daļa, un precizēts mazākumtautību tiesību aizsardzības tvērums. Minoritāšu konvencija ietver noteiktus principus, kas dalībvalstīm jāievēro, īstenojot tās vispārējo mērķi – radīt tolerances un dialoga atmosfēru plurālā sabiedrībā –, un vienlaikus dod dalībvalstīm rīcības brīvību attiecībā uz konkrētu pasākumu īstenošanu (*sk. Satversmes tiesas 2019. gada 23. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2018-12-01 23. punktu*).

Minoritāšu konvencijas 13. panta pirmā daļa paredz pie mazākumtautībām piederošo personu tiesības izveidot un vadīt privātas izglītības un apmācības iestādes. No Minoritāšu konvencijas paskaidrojošā ziņojuma izriet, ka pie mazākumtautībām piederošām personām privātās izglītības iestādes vēlams dibināt saskaņā ar valsts izglītības sistēmā spēkā esošajām prasībām, tostarp noteikumiem, kas attiecas uz obligāto izglītību, un šīs iestādes var tikt pakļautas tādām pašām pārraudzības formām kā citas izglītības iestādes, tostarp attiecībā uz izglītības standartiem. Savukārt valstij ir pienākums oficiāli atzīt šajās privātajās izglītības iestādēs iegūto izglītību, ja visi atbilstošie izglītības standarti ir ievēroti (*sk. Vispārējās konvencijas par nacionālo minoritāšu aizsardzību paskaidrojošā ziņojuma 72. punktu*).

Valsts pienākums nodrošināt mazākumtautību tiesības uz savas identitātes un kultūras saglabāšanu izglītības procesa ietvaros ir paredzēts arī citos Latvijai saistošos starptautisko tiesību aktos. Bērnu tiesību konvencijas 30. pantā ir noteiktas pie nacionālajām minoritātēm piederošu bērnu tiesības praktizēt un lietot dzimto valodu. Starptautiskā pakta par ekonomiskajām, sociālajām un kultūras tiesībām 13. panta trešā un ceturtā daļa paredz personu tiesības brīvi dibināt privātas izglītības iestādes, kā arī vecāku tiesības izvēlēties, ka viņu bērni tiks izglītoti privātās izglītības iestādēs, ciktāl šīs privātās izglītības iestādes atbilst valsts noteikto prasību minimumam. Savukārt saskaņā ar Konvencijas pret diskrimināciju izglītībā 5. panta pirmo daļu valstij ir jāatzīst pie mazākumtautībām piederošo personu tiesības īstenot viņu pašu izglītības pasākumus, kas aptver privātu izglītības iestāžu uzturēšanu un – atkarībā no katras valsts izglītības politikas – arī mazākumtautības valodas izmantošanu mācību procesā, ievērojot valsts noteiktos standartus.

Arī starptautiskās institūcijas ir norādījušas, ka valstij ir pienākums nodrošināt pie mazākumtautībām piederošu personu tiesības veidot savas izglītības iestādes un iegūt izglītību tajās, ciktāl šo tiesību realizācijas rezultātā attiecīgās personas netiek izslēgtas no visas sabiedrības kopējās valodas un kultūras telpas un ciktāl šajās izglītības iestādēs nodrošinātā izglītība atbilst valsts noteiktajiem izglītības standartiem (*sk., piem.: A Human Rights-Based Approach to Education For All. United Nations Children's Fund, United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, 2007, p. 79. Pieejams: <https://unesdoc.unesco.org/>*).

No Satversmes 112. panta pirmā teikuma un 114. panta izriet pie mazākumtautībām piederošo personu tiesības dibināt un vadīt privātas izglītības iestādes, kuru mērķis ir mazākumtautības valodas un kultūras apguve, saglabāšana un attīstība. Pie mazākumtautībām piederošo personu tiesības dibināt un vadīt savas izglītības iestādes aptver dažādu veidu izglītības iestādes. Proti, pie mazākumtautībām piederošas personas ir tiesīgas dibināt neformālās izglītības iestādes, piemēram, vasaras skolas un svētdienas skolas, kurās tiek nodrošinātas pie mazākumtautībām piederošo personu pieprasījumam atbilstošas mācības ar mērķi saglabāt un attīstīt mazākumtautības valodu, kultūru un identitāti. Pie mazākumtautībām piederošas personas ir tiesīgas atbilstoši valsts tiesiskajam regulējumam dibināt un vadīt arī tādas privātas izglītības iestādes, kas nodrošina vispārējo izglītību.

Tomēr Satversmes tiesa jau šā sprieduma 15.1. punktā secināja, ka valstij ir ne vien tiesības, bet arī pienākums noteikt prasības attiecībā uz vispārējās izglītības procesā apgūstamo mācību saturu un īstenojamo mācību procesu, lai nodrošinātu vispārējās izglītības mērķu sasniegšanu, un šīs prasības jāattiecinā gan uz valsts un pašvaldību, gan uz privātajām izglītības iestādēm. Lai privāta izglītības iestāde varētu izsniegt valsts atzītu izglītību apliecināšu dokumentu, tās īstenojamajām vispārējās izglītības programmām ir jāatbilst valsts standartu nosacījumiem tieši tāpat kā valsts un pašvaldību izglītības iestāžu īstenojamajām vispārējās izglītības programmām. Citiem vārdiem sakot, pie mazākumtautībām piederošu personu dibinātās privātajās izglītības iestādēs sniegta vispārējā izglītība var tikt oficiāli atzīta tikai tad, ja tā atbilst valsts noteiktajos vispārējās izglītības standartos ietvertajām prasībām. Tādējādi privātās izglītības iestādes, tai skaitā pie mazākumtautībām piederošo personu izglītības iestādes, kuru dibinātāji izvēlējušies tajās nodrošināt vispārējo izglītību un izsniegt izglītojamiem valsts atzītu izglītību apliecināšu dokumentu, iekļaujas valsts izglītības sistēmā un ir pakļautas vienotajām valsts noteikto vispārējās izglītības standartu prasībām.

Satversmes 114. pants paredz mazākumtautību vērtību un tiesību atzīšanu un ievērošanu. Attiecīgi valstij saskaņā ar Satversmes 114. pantu ir pienākums respektēt un garantēt pie mazākumtautībām piederošo personu tiesības saglabāt un attīstīt savu identitāti, saglabājot un attīstot mazākumtautības valodu, kā arī etnisko un kultūras savdabību. Šīs pie mazākumtautībām piederošo personu pamattiesības ir kompleksas un ietver vairākus elementus. Neatņemams šo pie mazākumtautībām piederošo personu pamattiesību elements ir tiesības apgūt konkrētās mazākumtautības valodu un izmantot to kā mācību valodu izglītības procesā. Tomēr šīs tiesības nav absolūtas. Proti, valstsnācijas un mazākumtautību attiecības ir balstītas uz savstarpēju vērtību atzīšanu. Pie mazākumtautībām piederošo personu tiesības, kas tām izriet no Satversmes 114. panta, ir vērstas uz līdzsvara uzturēšanu sabiedrībā, radot labvēlīgu vidi mazākumtautību valodu, etniskās un kultūras savdabības saglabāšanai un vienlaikus nodrošinot pienācīgu cieņu pret konstitucionālajām vērtībām un sabiedrības saliedētību. Šis mērķis ir sasniedzams tad, ja gan pie mazākumtautībām piederošās personas, gan sabiedrība kopumā mazākumtautību tiesību īstenošanu uztver kā visas sabiedrības bagātināšanu. Mazākumtautību tiesību īstenošana nedrīkst būt vērsta uz sabiedrības segregāciju un apdraudēt sabiedrības vienotību. Atšķirīgām identitātēm piederīgo atkāpšanās katram savā identitātes telpā apdraud demokrātiskā diskursa un kopējas darbības iespējamību vienotā sabiedrībā (*sk.*

Satversmes tiesas 2019. gada 23. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2018-12-01 23.2. punktu).

15.3. No iepriekš minētā izriet, ka atbilstoši Satversmes 112. panta pirmajam teikumam tiesības uz izglītību ietver personu brīvību izvēlēties vispārējo izglītību iegūt ne tikai valsts un pašvaldību, bet arī privātajās izglītības iestādēs. Valstij ir jānodrošina tas, ka arī privātajās izglītības iestādēs sniegtā vispārējā izglītība sasniedz tās mērķus. Tādēļ valstij ir pienākums izstrādāt vispārējās izglītības standartus (noteikumus par mācību saturu, metodēm, procesu un izglītības iestāžu rīcības brīvības ietvariem), kas nepieciešami vispārējās izglītības mērķa sasniegšanai, un attiecināt tos gan uz valsts un pašvaldību, gan uz privātajām izglītības iestādēm un oficiāli atzīt tikai tādu privātajās izglītības iestādēs iegūtu izglītību, kas atbilst šiem standartiem.

Mācību valoda ir viens no būtiskiem vispārējās izglītības procesa elementiem, un valsts ir tiesīga to regulēt. Valstij, regulējot mācību valodu privātajās izglītības iestādēs īstenojamā vispārējās izglītības procesā, ir jāievēro pie mazākumtautībām piederošo personu tiesības, kas izriet no Satversmes 114. panta. Proti, valstij jāatrod tās apstākļiem atbilstošs līdzsvars starp nepieciešamību nodrošināt ikvienai pie mazākumtautības piederošai personai iespēju vispārējās izglītības ietvaros apgūt valodu tādā līmenī, lai tā bez grūtībām iekļautos valsts un sabiedrības dzīvē, un iespēju apgūt attiecīgās mazākumtautības valodu un iegūt izglītību šajā valodā, lai varētu saglabāt savu lingvistisko un kultūras identitāti, bet netiktu izraisīta segregācija uz valodas pamata. Turklāt valstij ir jā rūpējas par to, lai mācību valodu regulējums pie mazākumtautībām piederošo personu tiesības uz izglītību nepadarītu neefektīvas. Proti, valsts nedrīkst pieļaut to, ka valodu barjeras dēļ ciestu pie mazākumtautībām piederošo personu izglītības kvalitāte vai izglītība kļūtu šīm personām nepieejama.

Līdz ar to atbilstoši Satversmes 112. panta pirmajam teikumam un 114. pantam valstij jānosaka tāds vispārējās izglītības procesā lietojamo mācību valodu regulējums, kas nodrošina valsts apstākļiem atbilstošu līdzsvaru starp valsts valodas apguvi un mazākumtautību tiesību aizsardzību vispārējās izglītības procesā pie mazākumtautībām piederošo personu dibinātajās privātajās izglītības iestādēs.

16. Lai tiesības uz izglītību būtu efektīvas, izglītojamam jābūt iespējai gūt labumu no savas izglītības. Tas citstarp nozīmē, ka izglītojamais ir tiesīgs prasīt,

lai izglītību, kuru viņš ieguvis atbilstoši valsts noteiktajiem kritērijiem, valsts oficiāli atzītu, izsniedzot viņam izglītību apliecinošu dokumentu (*sk. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1968. gada 23. jūlija sprieduma lietā ““Relating to Certain Aspects of the Laws on the Use of Languages in Education in Belgium” v. Belgium”, pieteikumi Nr. 1474/62, 1677/62, 1691/62, 1769/63, 1994/63 un 2126/64, I B daļas 4. punktu*). Regulējot privātajās izglītības iestādēs nodrošināmās vispārējās izglītības saturu un mācību procesu, tai skaitā valsts valodas un mazākumtautību valodu lietojumu, valsts ierobežo pie mazākumtautībām piederšo personu izvēles brīvību attiecībā uz privātajām izglītības iestādēm, kurās šīs personas varētu iegūt vispārējo izglītību, vienlaikus saglabājot savu identitāti. Proti, izglītojamo izvēle attiecībā uz privātajām izglītības iestādēm tiek aprobežota ar tām privātajām mazākumtautību izglītības iestādēm, kuras īsteno vispārējās izglītības programmas ar valsts noteiktajiem standartiem atbilstošu mācību saturu un mācību valodu lietojumu un tādēļ ir tiesīgas izsniegt valsts atzītu vispārējo izglītību apliecinošu dokumentu.

Tātad valsts vispārējās izglītības standartu normas, kas nosaka pieļaujamo ar mazākumtautību kultūru un identitāti saistīta mācību satura īpatsvaru vai regulē mazākumtautību valodu apgūšanu vai lietošanu vispārējās izglītības procesā privātajās izglītības iestādēs, ierobežo pie mazākumtautībām piederošajām personām no Satversmes 112. panta pirmā teikuma un 114. panta izrietošās tiesības iegūt izglītību un saglabāt un attīstīt savu valodu un identitāti.

Apstrīdētā norma kopsakarā ar citām sistēmiski saistītām normām regulē valsts valodas un mazākumtautību valodu lietojumu vispārējās izglītības procesā privātajās izglītības iestādēs.

Līdz ar to apstrīdētā norma ierobežo personas pamattiesības, kas izriet no Satversmes 112. panta pirmā teikuma kopsakarā ar Satversmes 114. pantu.

17. Satversmes tiesai ir jāpārbauda, vai apstrīdētajā normā noteiktais pie mazākumtautībām piederošu personu pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar likumu, vai tam ir leģitīms mērķis un vai tas ir samērīgs (*sal. sk. Satversmes tiesas 2005. gada 13. maija sprieduma lietā Nr. 2004-18-0106 secinājumu daļas 15. punktu*).

Lai izvērtētu, vai pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar likumu, jāpārbauda: 1) vai likums ir pieņemts, ievērojot normatīvajos aktos paredzēto kārtību; 2) vai likums ir izsludināts un publiski pieejams atbilstoši normatīvo aktu

prasībām; 3) vai likums ir pietiekami skaidri formulēts, lai persona varētu izprast no tā izrietošo tiesību un pienākumu saturu un paredzēt tā piemērošanas sekas (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2019. gada 7. jūnija sprieduma lietā Nr. 2018-15-01 13. punktu*).

Pieteikumu iesniedzēju argumenti, kas attiecas uz apstrīdētās normas izstrādes un pieņemšanas procesu, pēc būtības neatšķiras no tiem argumentiem, kurus Satversmes tiesa jau izvērtējusi lietā Nr. 2018-12-01. Pieteikumu iesniedzēji papildus uzsver, ka konkrētajā gadījumā neesot uzklauti tieši privāto izglītības iestāžu dibinātāji, audzēkņi, viņu vecāki un Latvijas Privātskolu asociācija.

Satversmes tiesa jau iepriekš ir norādījusi, ka atbilstoši labas likumdošanas principam likumdevējam ir pienākums likumdošanas procesā izvērtēt likumprojektā paredzēto tiesību normu atbilstību augstāka juridiska spēka tiesību normām, tostarp Satversmei, starptautiskajām un ES tiesību normām, un saskaņot likumprojektā paredzētās tiesību normas un tiesību sistēmā jau pastāvošās tiesību normas. Turklāt likumdevējam ir jānodrošina, ka likumdošanas procesā tiek pēc iespējas apzināti visu ieinteresēto personu viedokļi un tieši vai pastarpināti uzklauti iebildumi pret likumprojektā paredzēto tiesisko regulējumu (*sal. sk. Satversmes tiesas 2019. gada 6. marta sprieduma lietā Nr. 2018-11-01 18.1. punktu*). Ieinteresēto personu uzklautšanu likumdevējs var nodrošināt, arī uzklautot attiecīgo personu grupu pārstāvjus.

Satversmes tiesa lietā Nr. 2018-12-01 jau secināja, ka apstrīdētās normas izstrādes un pieņemšanas procesā tika uzklautā ne tikai Konsultatīvā padome, bet arī sociālie partneri, nozares pārstāvji un arī skolēnu vecāku pārstāvji (*sk. Satversmes tiesas 2019. gada 23. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2018-12-01 24.1. punktu*). Proti, no lietas materiāliem izriet, ka Saeimas Izglītības, kultūras un zinātnes komisijas 2018. gada 14. februāra sēdē citstarp tika uzklautas mazākumtautību skolēnu vecāku pārstāve Elizabete Krivcova, kā arī kolektīvā iesnieguma par bilingvālās izglītības modeļa saglabāšanu autore Jeļena Bačinska (*sk. 12. Saeimas Izglītības, kultūras un zinātnes komisijas 2018. gada 14. februāra sēdes protokolu ar pielikumiem lietas materiālu 4. sēj. 2.–36. lp. un minētās sēdes audioierakstu lietas Nr. 2018-12-01 materiālu 3. sēj.*).

Pēc likumprojekta pieņemšanas pirmajā lasījumā Saeimas deputāti Andris Morozovs, Jeļena Lazareva, Jānis Tutins un Igors Pimenovs, kas Saeimā izteicās, aizstāvot pie mazākumtautībām piederošo personu intereses, iesniedza vairākus priekšlikumus attiecībā uz apstrīdēto normu (*sk. 12. Saeimas 2018. gada*

8. marta un 22. marta sēžu stenogrammas un Saeimas deputātu A. Morozova, J. Lazarevas, J. Tutina un I. Pimenova priekšlikumus likumprojektam “Grozījumi Izglītības likumā” (1128/Lp12) 2. un 3. lasījumam. Pieejami: www.saeima.lv). Likumdošanas procesā gan atbildīgās komisijas – Saeimas Izglītības, kultūras un zinātnes komisijas – sēdē, gan Saeimas sēdē tika uzklausīti priekšlikumu iesniedzēji un izvērtēti arī Saeimas deputātu iebildumi pret izglītības reformas ietvaros pieņemto tiesisko regulējumu, citstarp arī attiecībā uz privātajām skolām. Likumdošanas procesā tika uzklausīts arī Saeimas Juridiskā biroja viedoklis un izvērtēti biroja iesniegtie priekšlikumi (sk. 12. Saeimas Izglītības, kultūras un zinātnes komisijas 2018. gada 14., 28. februāra un 1., 14. marta sēžu protokolus ar pielikumiem lietas materiālu 4. sēj. 2.–162. lp. un 5. sēj. 1.–15. lp. un minēto komisijas sēžu audioierakstus lietas Nr. 2018-12-01 materiālu 3. sēj.).

Satversmes tiesa lietas Nr. 2018-12-01 ietvaros jau izvērtēja, vai Grozījumi Izglītības likumā, kas citstarp ietver arī apstrīdēto normu, un Grozījumi Vispārējās izglītības likumā ir izstrādāti un pieņemti normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā, ievērojot labas likumdošanas principu. Spriedumā lietā Nr. 2018-12-01 Satversmes tiesa secināja, ka minēto normatīvo aktu pieņemšanas procesā labas likumdošanas princips ir ievērots (sk. Satversmes tiesas 2019. gada 23. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2018-12-01 24.1. punktu).

Ņemot vērā minēto, secināms, ka likumdevējs ir pienācīgi uzklaušījis ieinteresēto personu viedokļus un iebildumus un ievērojis labas likumdošanas principu. Satversmes tiesai nerodas šaubas par to, ka apstrīdētā norma ir pieņemta Satversmē un Saeimas kārtības rullī noteiktajā procesuālajā kārtībā, ir izsludināta un publiski pieejama atbilstoši normatīvo aktu prasībām, kā arī ir pietiekami skaidri formulēta, lai persona varētu izprast no tās izrietošo tiesību un pienākumu saturu un paredzēt tās piemērošanas sekas.

Pieteikumu iesniedzēji norāda, ka valstī neesot izveidots efektīvs izglītības kvalitātes monitoringa mehānisms, kura nepieciešamību Satversmes tiesa uzsvērusi jau lietā Nr. 2004-18-0106. Satversmes tiesa ir atzinusi, ka, vērtējot tiesību normas satversmību, citstarp nepieciešams pārbaudīt, vai likumdevējs ir ievērojis Satversmes tiesas iepriekš paustās atziņas attiecīgajā jautājumā (sk. Satversmes tiesas 2018. gada 12. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2017-17-01 22.–22.3. punktu). Satversmes tiesas atziņas lietā Nr. 2004-18-0106 pēc būtības attiecas uz jautājumu par pie mazākumtautībām piederošo personu saņemtās izglītības kvalitāti, proti, uz garantijām pret izglītības kvalitātes kritumu. Tādēļ izskatāmajā lietā jautājums par minēto Satversmes tiesas atziņu ievērošanu ir

vērtējams, analizējot apstrīdētajā normā noteiktā pamattiesību ierobežojuma samērīgumu.

Satversmes tiesa nekonstatē tādas apstrīdētās normas izstrādes un pieņemšanas apstākļus, kas varētu būt pamats izskatāmajā lietā izdarīt atšķirīgus secinājumus par labas likumdošanas principa ievērošanu.

Līdz ar to apstrīdētajā normā noteiktais pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar likumu.

18. Pieteikumu iesniedzēji atzīst, ka apstrīdētajā normā noteiktajam Satversmes 112. panta pirmajā teikumā un 114. pantā ietverto pamattiesību ierobežojumam ir leģitīms mērķis – valsts valodas lietojuma veicināšana un sabiedrības integrācija. Arī Saeima norāda, ka apstrīdētā norma un ar to sistēmiski saistītais tiesiskais regulējums ir nepieciešams, lai sniegtu pie mazākumtautībām piederošām personām tādu izglītību, kas ļautu šīm personām pilnvērtīgi lietot valsts valodu, ieaudzinātu šajās personās cieņu pret valsts nacionālo kultūru un vērtībām, kā arī veidotu un stiprinātu šajās personās sajūtu, ka viņas ir piederīgas Latvijai (*sk. lietas materiālu 6. sēj. 28. lp.*).

Latviešu valoda ir neatņemama Latvijas valsts konstitucionālās identitātes sastāvdaļa. Satversmes ievads atklāj vērtības, kas ir iekļaujošas demokrātiskas sabiedrības veidošanas pamats. Latviešu valoda ir viena no šīm vērtībām (*sk. Satversmes tiesas 2019. gada 23. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2018-12-01 24.2. punktu*). Lai indivīds vēlētos un varētu piedalīties sabiedrības dzīvē, viņam ir nepieciešamas atbilstošas valsts valodas zināšanas. Šajā ziņā jāņem vērā latviešu valodas konstitucionālais statuss un tas, ka valsts valodas lietošana izglītības sistēmā ir pamats personas turpmākajām iespējām pilnvērtīgi lietot valsts valodu un tādējādi iekļauties sabiedrībā, kā arī gūt labumu no savas izglītības.

Proti, prasme brīvi lietot valsts valodu ir nepieciešama ikvienam Latvijas sabiedrības loceklim, lai tas varētu efektīvi līdzdarboties valsts demokrātiskajos procesos. Turklāt šī prasme ļauj personai gūt maksimālu labumu no valstī pastāvošās izglītības sistēmas, spējot turpināt savu izglītību valsts valodā, kā arī veiksmīgi iesaistoties darba tirgū pēc izglītības iegūšanas (*sal. sk. Satversmes tiesas 2005. gada 13. maija sprieduma lietā Nr. 2004-18-0106 secinājumu daļas 18. punktu*). Tāpat jāņem vērā, ka valsts valodas zināšanas un pietiekama tās lietošanas prasme izglītojamam ir nepieciešama, lai viņš varētu turpināt izglītības iegūvi augstākās izglītības pakāpē arī valsts izveidotajās augstākās izglītības

iestādēs. Minētie apsvērumi ir vienlīdz attiecināmi gan uz izglītojamiem, kuri izvēlējušies iegūt vispārējo izglītību valsts un pašvaldību skolās, gan uz privāto vispārējās izglītības iestāžu izglītojamiem.

Valsts valodas zināšanas ir nepieciešams priekšnoteikums arī ikvienas personas līdzdalībai demokrātiskās valsts dzīvē. Proti, spēja brīvi lietot valsts valodu ir pamats personas sabiedriskajai aktivitātei un izvēles iespējām attiecībā uz pieejamo informācijas telpu. Individūdam, kas prot valsts valodu, ir iespēja salīdzināt un kritiski izvērtēt iegūto informāciju un kvalitatīvi piedalīties publiskajā diskursā, kas ir neatņemama demokrātiskās sabiedrības sastāvdaļa (*sk. Satversmes tiesas 2019. gada 23. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2018-12-01 24.3. punktu*). Turklāt valsts valoda līdz ar citām savām sociālajām funkcijām veic arī specifiskus valstiski svarīgus uzdevumus, tas ir, nodrošina valsts funkcionēšanu un komunikāciju starp personu un valsti (*sk. turpat 24.2. punktu*).

No valsts valodas konstitucionālā statusa izriet valsts valodas funkcija būt par sabiedrības kopējo saziņas un demokrātiskās līdzdalības valodu. Latviešu valoda pilda vienīgās valsts valodas funkcijas, proti, ir visu Latvijas iedzīvotāju – gan pie valstsnācijas piederošo personu, gan pie mazākumtautībām piederošo personu – savstarpējās saziņas valoda un demokrātisko sabiedrību vienojoša valoda. Pie mazākumtautībām piederošo personu valsts valodas prasme aizsargā arī pie valstsnācijas piederošo personu tiesības brīvi lietot valsts valodu jebkurā dzīves jomā visā valsts teritorijā (*sk. Satversmes tiesas 2005. gada 13. maija sprieduma lietā Nr. 2004-18-0106 secinājumu daļas 16. punktu*).

Līdz ar to ikvienai personai, kura pastāvīgi dzīvo Latvijā, ir jāprot šīs valsts valoda, turklāt tādā līmenī, lai varētu pilnvērtīgi piedalīties demokrātiskās valsts dzīvē. Sabiedrības locekļi, kas izprot un ciena vērtības, uz kurām balstīta Satversme, ir demokrātiskās tiesiskās valsts pastāvēšanas priekšnoteikums (*sk. Satversmes tiesas 2019. gada 23. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2018-12-01 24.2. punktu*). Tādējādi, tieši liedzot pie mazākumtautībām piederošām personām, kas vēlas apgūt valsts valodu pietiekamā līmenī, izmantot to mācību satura apgūvē, tiktu aizskartas ne tikai šo personu tiesības uz izglītību, tostarp valsts apmaksātu augstāko izglītību, bet arī to iespējas pilnvērtīgi piedalīties demokrātiskās valsts dzīvē (*sal. sk. Satversmes tiesas 2005. gada 13. maija sprieduma lietā Nr. 2004-18-0106 secinājumu daļas 16. punktu*). Tātad regulējums, kas paredz valsts valodas stiprināšanu, aizsargā arī valsts demokrātisko iekārtu.

Apstrīdētā norma paredz obligātu valsts valodas lietošanu mācību procesā. Valsts valodas lietošana mācību procesā papildus tās apgūšanai attiecīgā mācību priekšmeta ietvaros nodrošina dziļāku tās apguvi. Proti, ikdienā apgūstot citus mācību priekšmetus un izmantojot valsts valodu kā mācību valodu, izglītojamais gūst praktisku valsts valodas lietošanas pieredzi, kā arī apgūst attiecīgo terminoloģiju valsts valodā. Tādējādi apstrīdētā norma sekmē pie mazākumtautībām piederošo personu iekļaušanos Latvijas sabiedrībā, proti, ir vērsta uz valsts valodas lietojuma stiprināšanu, nodrošinot to, ka ikviens izglītojamais valsts valodu ne vien apgūst kā mācību priekšmetu, bet arī lieto to ikdienā un ir spējīgs piedalīties demokrātiskas valsts dzīvē.

Līdz ar to apstrīdētajā normā noteiktajam pamattiesību ierobežojumam ir legītīms mērķis – demokrātiskas iekārtas un citu personu tiesību aizsardzība.

19. Lai noskaidrotu, vai apstrīdētajā normā noteiktais pamattiesību ierobežojums ir samērīgs, Satversmes tiesai ir jāpārbauda: 1) vai tas ir piemērots legītīmo mērķu sasniegšanai; 2) vai nav saudzējošāku līdzekļu šo legītīmo mērķu sasniegšanai; 3) vai likumdevēja rīcība ir atbilstoša (*sk. Satversmes tiesas 2005. gada 13. maija sprieduma lietā Nr. 2004-18-0106 secinājumu daļas 17. punktu*). Savukārt, izvērtējot to, vai likumdevēja rīcība ir atbilstoša, Satversmes tiesai ir jāpārbauda, pirmkārt, vai ar apstrīdēto normu netiks pasliktināta izglītības kvalitāte un, otrkārt, vai ir nodrošināts līdzsvars starp mērķi veicināt valsts valodas lietošanu un mērķi aizsargāt mazākumtautību tiesības.

20. Apstrīdētajā normā noteiktais pamattiesību ierobežojums veicina valsts valodas lietošanu. Tā rezultātā izglītojamie valsts valodu ne vien apgūst kā mācību priekšmetu, bet arī lieto ikdienā mācību procesā un gūst tās lietošanas pieredzi. Tādējādi apstrīdētā norma veicina valsts valodas prasmes attīstību. Līdz ar to ikvienai pie mazākumtautības piederošai personai tiek nodrošināta iespēja pilnvērtīgi piedalīties valsts un sabiedrības demokrātiskajos procesos (*sal. sk. Satversmes tiesas 2005. gada 13. maija sprieduma lietā Nr. 2004-18-0106 secinājumu daļas 18. punktu*).

Tātad apstrīdētajā normā noteiktais pamattiesību ierobežojums ir piemērots legītīmo mērķu sasniegšanai.

21. Pieteikuma iesniedzēji uzskata, ka pastāv saudzējošāki līdzekļi, ar kuriem var tikt sasniegti pamattiesību ierobežojuma leģitīmie mērķi. Proti, valsts varot saglabāt tās mācību valodu lietojuma proporcijas, kas bija noteiktas normatīvajos aktos pirms konkrētās izglītības sistēmas reformas, taču atbalstīt valsts valodas mācīšanu mazākumtautību izglītības programmu ietvaros, nodrošinot metodiskos materiālus, skolotāju pieejamību un apmācību, arī nepalielinot valsts valodas lietojuma proporciju mācību procesā.

Par saudzējošāku alternatīvo līdzekli leģitīmā mērķa sasniegšanai nevar uzskatīt jebkuru citu līdzekli, bet tikai tādu līdzekli, ar kuru var sasniegt leģitīmo mērķi vismaz tādā pašā kvalitātē (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2018. gada 26. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2017-18-01 21.3.2. punktu*). Pieteikumu iesniedzēju norādītie alternatīvie līdzekļi ir vērsti uz pastiprinātu valsts valodas kā konkrēta mācību priekšmeta apgūšanu. Tomēr Satversmes tiesa jau iepriekš ir atzinusi, ka valsts valodas kā atsevišķa mācību priekšmeta pasniegšana vien nav efektīva un ka ir nepieciešama arī prasme valsts valodu lietot, bet šo prasmi var iegūt, mācību satura apgūvē izmantojot galvenokārt tieši valsts valodu (*sk. Satversmes tiesas 2005. gada 13. maija sprieduma lietā Nr. 2004-18-0106 secinājumu daļas 19.1. punktu*). Arī izskatāmajā lietā pieaicinātā persona I. Druvieta norāda, ka valsts valodas pilnvērtīgai apgūšanai ir par maz, ka valsts valoda tiek pasniegta kā mācību priekšmets, bet ir nepieciešams tāds mācību process, kas vispārīgi notiek valsts valodā (*sk. lietas materiālu 2. sēj. 24.–32. lp.*).

Valsts valodas kā atsevišķa mācību priekšmeta apgūšana nespēj nodrošināt tādu izpratni par tās praktisko lietojumu, kā arī tādu vārdu krājumu, kādu izglītojamais iegūst, izmantojot valsts valodu kā mācību valodu arī citu mācību priekšmetu apgūvē. Nav konstatējami citi alternatīvie līdzekļi, kas ļautu vispārējās izglītības procesā sasniegt tādu valsts valodas apguves līmeni, kādu izglītojamais var sasniegt, valsts valodu izmantojot kā mācību valodu. Savukārt valsts valodas kā mācību valodas īpatsvars vispārējās izglītības procesā ir vērtējams, pārbaudot, vai likumdevēja rīcība, nosakot apstrīdētajā normā paredzēto pamattiesību ierobežojumu, ir atbilstoša.

Līdz ar to nav alternatīvu līdzekļu, kas ļautu sasniegt pamattiesību ierobežojuma leģitīmos mērķus tādā pašā kvalitātē.

22. Lai noskaidrotu, vai likumdevēja rīcība, nosakot apstrīdētajā normā paredzēto pamattiesību ierobežojumu, ir atbilstoša, Satversmes tiesai, pirmkārt, ir jāpārbauda, vai ar Grozījumiem Izglītības likumā ieviestā mācību valodu

lietojuma proporcija mazākumtautību izglītības programmās nepasliktina mācību satura apguves kvalitāti (*sal. sk. Satversmes tiesas 2005. gada 13. maija sprieduma lietā Nr. 2004-18-0106 secinājumu daļas 20. punktu*). Otrkārt, Satversmes tiesai jāpārbauda, vai ir ievērots saprātīgs līdzsvars starp valsts valodas lietojuma veicināšanu un mazākumtautību tiesību īstenošanu vispārējās izglītības procesā (*sk. Satversmes tiesas 2019. gada 23. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2018-12-01 22.–24.3. punktu*).

22.1. Lai gan Satversmes tiesas kompetencē neietilpst lemšana par apstrīdētās normas un ar to sistēmiski saistīto tiesību normu ieviešanas efektivitāti, Satversmes tiesa jau lietā Nr. 2018-12-01 konstatēja, ka Izglītības un zinātnes ministrija, īstenojot izglītības reformu, pastāvīgi ir nodrošinājusi nepieciešamo atbalsta pasākumu kopumu – mācību metodiskos materiālus, skolotāju tālākizglītības un profesionālās kvalifikācijas paaugstināšanas iespējas (*sk. Satversmes tiesas 2019. gada 23. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2018-12-01 20.3. punktu*). Turklāt jāņem vērā, ka arī pirms apstrīdētās normas stāšanās spēkā būtiska vispārējās izglītības satura proporcija bija apgūstama valsts valodā vai bilingvāli. Tātad ar apstrīdēto normu netiek ieviesta pavisam jauna tiesiskā kārtība, bet tiek palielināts valsts valodas lietojuma īpatsvars vispārējās izglītības procesā.

Spriedumā lietā Nr. 2004-18-0106 Satversmes tiesa norādīja, ka valstij ir pienākums nodrošināt efektīvu izglītības kvalitātes kontroles mehānismu (*sk. Satversmes tiesas 2005. gada 13. maija sprieduma lietā Nr. 2004-18-0106 secinājumu daļas 20.2.3. punktu*). Nolūkā veicināt kvalitatīvu un konkurētspējīgu izglītību 2009. gadā Valsts izglītības inspekcija tika pārveidota par Izglītības kvalitātes valsts dienestu (turpmāk – Dienests). Saskaņā ar Ministru kabineta 2013. gada 23. aprīļa noteikumu Nr. 225 “Izglītības kvalitātes valsts dienesta nolikums” Dienests citstarp veic šādas funkcijas: iegūst, apkopo un analizē izglītības politikas veidošanai un īstenošanai nepieciešamo informāciju, nodrošina vispārējās un profesionālās izglītības, izņemot augstāko profesionālo izglītību, kvalitātes novērtēšanu, kā arī kontrolē izglītības procesu un sniedz ieteikumus konstatēto trūkumu novēršanai. Tādējādi valstī ir izveidots izglītības kvalitātes uzraudzības un kontroles mehānisms, kas aptver gan valsts un pašvaldību, gan arī privātās vispārējās izglītības iestādes.

Izglītības ministrija savā rakstveida viedoklī un Izglītības ministrijas pārstāvji tiesas sēdēs lietā Nr. 2018-12-01 norādīja, ka nolūkā pilnveidot mazākumtautību izglītības iestāžu pedagogu latviešu valodas prasmi un spēju

īstenot mācību procesu latviešu valodā vai bilingvāli gan pedagogiem, gan izglītojamiem tika nodrošināti atbilstoši metodiskie un mācību materiāli (*sk. lietas materiālu 2. sēj. 10. lp.*). Arī no Izglītības un zinātnes ministrijas papildus rakstveidā sniegtās informācijas izriet, ka sadarbībā ar Latviešu valodas aģentūru ir sagatavoti metodiskie līdzekļi valsts valodas apgūšanas un lietojuma veicināšanai mācību procesā. Turklāt gan valsts un pašvaldību izglītības iestāžu, gan privāto izglītības iestāžu pedagogiem tika nodrošināta iespēja piedalīties Latviešu valodas aģentūras piedāvātajos valsts valodas prasmes uzlabošanai un profesionālajai pilnveidei paredzētajos specializētajos latviešu valodasursos. Privāto izglītības iestāžu pedagogi ir izmantojuši šo iespēju (*sk. lietas materiālu 7. sēj. 29.–36. lp.*).

Ņemot vērā minēto, Satversmes tiesai šobrīd nav pamata secināt, ka apstrīdētā norma un ar to sistēmiski saistītās tiesību normas izraisītu izglītības kvalitātes kritumu. Tomēr Satversmes tiesa uzsver, ka valstij ir pienākums pastāvīgi kontrolēt izglītības kvalitāti, efektīvi izmantojot valstī izveidoto izglītības procesa kvalitātes kontroles mehānismu, lai konstatētu iespējamās izglītības kvalitātes izmaiņas (*sal. sk. Satversmes tiesas 2005. gada 13. maija sprieduma lietā Nr. 2004-18-0106 20.2.3. punktu*).

22.2. Mazākumtautības jeb nacionālās minoritātes jēdziens atbilstoši likuma “Par Vispārējo konvenciju par nacionālo minoritāšu aizsardzību” 2. pantam apzīmē Latvijas pilsoņus, kuri kultūras, reliģijas vai valodas ziņā atšķiras no latviešiem, paaudzēm ilgi tradicionāli dzīvojuši Latvijā un uzskata sevi par piederīgiem Latvijas valstij un sabiedrībai, vēlas saglabāt un attīstīt savu kultūru, reliģiju vai valodu. Mazākumtautībām ir cieša saikne ar Latviju, tās bagātina Latvijas sabiedrību un veido neatņemamu tās daļu (*sal. sk. Satversmes tiesas 2019. gada 23. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2018-12-01 23.2. punktu*). Valstij atbilstoši Satversmes 112. panta pirmajam teikumam un 114. pantam jānodrošina pie mazākumtautībām piederošām personām pienācīga iespēja saglabāt savu identitāti vispārējās izglītības procesā privātajās izglītības iestādēs.

Valsts valodas apgūšana un mazākumtautību tiesību īstenošana nav savstarpēji pretstatāmi mērķi, un mazākumtautību tiesību īstenošana nedrīkst traucēt efektīvai un pilnvērtīgai valsts valodas apgūšanai. Ja persona vispārējās izglītības procesā neapgūst valsts valodu pietiekamā līmenī, lai varētu to brīvi lietot, šai personai sniegto izglītību nevar uzskatīt par kvalitatīvu. Tādēļ, vērtējot to, vai ir ievērots saprātīgs līdzsvars starp valsts valodas lietojuma veicināšanu un mazākumtautību tiesību īstenošanu vispārējās izglītības procesā privātās

vispārējās izglītības iestādēs, ir jāņem vērā – no vienas puses – mazākumtautību valodu nozīme un pie mazākumtautībām piederošajām personām no Satversmes 112. panta pirmā teikuma un 114. panta izrietošo tiesību apjoms un – no otras puses – Latvijas īpašie vēsturiskie apstākļi, kas izveidojušies valsts ilgstošas okupācijas un rusifikācijas rezultātā, kā arī pašreizējā situācija valsts valodas lietojuma kontekstā.

Valoda ir būtisks jebkuras personas un it īpaši pie mazākumtautības piederošas personas identitātes elements (*sk.: Pierce J. J. Minority Rights. Between Diversity and Community. Cambridge: Polity Press, 2005, pp. 129–130*). Tādēļ mazākumtautības valodas apgūšanai un lietojumam izglītības procesā ir jānodrošina ne vien šīs valodas formāla apguve, bet arī pie mazākumtautības piederošas personas identitātes attīstība. Tas nozīmē, ka par atbilstošu Satversmes 114. pantam nevarētu uzskatīt tādu tiesisko regulējumu, kas mazākumtautības valodas lietošanu no izglītības procesa izslēgtu pavisam vai reducētu tiktāl, ka mazākumtautības valoda kā mācību valoda tiek izmantota, tikai apgūstot pašu šo valodu kā konkrētu mācību priekšmetu (*sal. sk. Eiropas Padomes komisijas “Demokrātija caur tiesībām” 2017. gada 9. decembra viedokļa Nr. 902/2017 99. punktu*).

Apstrīdētā norma un ar to sistēmiski saistītās tiesību normas neaizliedz iegūt izglītību mazākumtautības valodā, un valsts noteiktie vispārējās izglītības standarti ietver garantijas pie mazākumtautībām piederošo personu dzimtās valodas un identitātes saglabāšanai. Proti, šā sprieduma 14.–14.4. punktā jau secināts, ka pēc apstrīdētās normas un ar to sistēmiski saistīto normu stāšanās spēkā privātās izglītības iestādes joprojām ir tiesīgas pamatizglītības pakāpē īstenot mazākumtautību izglītības programmas, būtisku pamatizglītības mācību satura daļu pasniedzot mazākumtautības valodā un tādējādi sniedzot pie mazākumtautībām piederošajām personām pienācīgas iespējas izmantot mazākumtautības valodu mācību procesā.

Savukārt vidējās izglītības programmā privātās izglītības iestādes ir tiesīgas iekļaut specializētu kursu “Mazākumtautības valoda un literatūra”, kā arī ievērojamu mācību slodzes daļu veltīt vidējās izglītības standartā neminētiem mācību priekšmetiem, kas vērsti uz mazākumtautību identitātes saglabāšanu un attīstību un pie mazākumtautībām piederošo personu integrāciju sabiedrībā. Normatīvajos aktos nav iekļauti speciāli noteikumi par to, kādā valodā šis specializētais kurss un standartā neminētie, ar mazākumtautības identitāti saistītie mācību priekšmeti būtu pasniedzami. Tomēr no apstrīdētās normas izstrādes

materiāliem izriet, ka šo specializēto kursu un standartā neminētos specializētos priekšmetus paredzēts pasniegt tieši mazākumtautības valodā (*sk. 12. Saeimas 2018. gada 22. februāra sēdes stenogrammu. Pieejama: www.saeima.lv*).

Pēc Satversmes tiesas ieskata, ņemot vērā privātajām izglītības iestādēm piešķirto rīcības brīvību attiecībā uz vispārējās izglītības nodrošināšanu vidējās izglītības pakāpē, kā arī mazākumtautību valodu nozīmi mazākumtautību identitātes saglabāšanā, nebūtu pieļaujama tāda apstrīdētās normas un pārējā izglītības reformas ietvaros pieņemtā tiesiskā regulējuma interpretācija, ka pie mazākumtautībām piederošām personām ar mazākumtautības kultūru un identitāti saistītais mācību saturs būtu jāapgūst, kā mācību valodu izmantojot valsts valodu.

Attiecīgi secināms, ka apstrīdētā norma un ar to sistēmiski saistītais tiesiskais regulējums interpretējams tādējādi, ka gan specializētais kurss "Mazākumtautības valoda un literatūra", gan citi vidējās izglītības standartā neminēti, ar mazākumtautības identitāti un kultūru saistīti specializētie kursi ir apgūstami, izmantojot mazākumtautības valodu kā mācību valodu. Šāds mazākumtautību valodu lietojums vispārējās izglītības procesā nodrošina pie mazākumtautībām piederošajām personām mazākumtautības valodas pienācīgai apguvei un identitātes saglabāšanai nepieciešamo tiesību minimumu. Tātad apstrīdētajā normā un ar to sistēmiski saistītajā regulējumā ietvertie nosacījumi par mācību valodu lietojumu vispārējās izglītības procesā vidējās izglītības pakāpē privātās izglītības iestādēs nodrošina pie mazākumtautībām piederošo personu tiesības, kas izriet no Satversmes 112. panta pirmā teikuma kopsakarā ar Satversmes 114. pantu.

Okupācijas varas veicinātās migrācijas dēļ aktuāls kļuva valodu lietojuma jautājums. Kaut arī daļa no padomju laika migrantiem nebija krievu tautības cilvēki, tomēr Latvijā vienīgā viņu saziņas valoda bija krievu valoda. Tika īstenota vispārēja rusifikācija, ļaujot ikdienas saziņā bez ierobežojumiem lietot krievu valodu un uzspiežot tās lietošanu valsts iestādēs. Izglītības jomā rusifikācija tika realizēta, skolās ar latviešu mācību valodu īpašu uzmanību veltot krievu valodas apguvei, kā arī izveidojot skolas, kurās mācību valoda bija tikai krievu valoda, un tādējādi pēc būtības radot segregētu izglītības sistēmu. Tādējādi pēc valodas lietojuma sabiedrībā, citstarp arī izglītības sistēmā, ilgstoši tika privileģēta krievu valoda un tās izplatība visā sabiedrībā strauji palielinājās. Arī pēc neatkarības atgūšanas krievu valoda joprojām tiek plaši lietota sabiedrībā. Daudzi bērni, sākot mācības skolā, vispār neprot latviešu valodu, un tāpēc viņiem ir grūti apgūt mācību saturu valsts valodā. Arī skolotājiem, kuru dzimtā valoda nav latviešu

valoda, vēl arvien ir lielas grūtības sazināties valsts valodā, tostarp nodrošināt izglītības programmu apguvi skolā valsts valodā (*sk. Satversmes tiesas 2019. gada 23. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2018-12-01 24.2. punktu*).

Šā sprieduma 15.2. punktā Satversmes tiesa jau secināja, ka privātās izglītības iestādes, kas izvēlas nodrošināt izglītojamiem vispārējo izglītību, iekļaujas valsts vispārējās izglītības sistēmā. Tāpēc uz šādām privātajām izglītības iestādēm vienmēr bijuši attiecināmi valsts noteiktie vispārējās izglītības standarti. Konkrētās izglītības sistēmas reformas ietvaros pieņemtais tiesiskais regulējums, kas ietver apstrīdēto normu un ar to sistēmiski saistītās tiesību normas, ir daļa no plašākas izglītības sistēmas reformas, kas Latvijā īstenota vairāk nekā 20 gadu garumā ar mērķi pakāpeniski stiprināt ikvienam izglītojamam pieejamu vienotu izglītības sistēmu un valsts valodas lietojumu valsts un pašvaldību izglītības iestādēs, ņemot vērā izglītojamo, viņu vecāku un pedagogu pielāgošanās iespējas (*sk. Satversmes tiesas 2019. gada 23. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2018-12-01 20.2. punktu*).

Pieaicinātā persona I. Druviete norāda, ka sociolingvistiskā skatījumā latviešu valoda vairākos aspektos joprojām neatbilst valsts valodas statusam. Galvenais šādas situācijas iemesls esot krievu valodas runātāju lingvistiskā pašpietiekamība, kas kavējot latviešu valodas iemaņu pilnveidošanu šo personu vidū (*sk. lietas materiālu 2. sēj. 24.–32. lp.*). Savukārt no Izglītības un zinātnes ministrijas sniegtās informācijas, kas vērtēta apstrīdētās normas pieņemšanas procesā, izriet, ka 22 procenti jeb vairāk nekā piektdaļa no mazākumtautību izglītojamiem savu valsts valodas prasmi novērtējuši kā zemu (*sk. lietas materiālu 3. sēj. 1.–6. lp.*). Būtiskas problēmas ar valsts valodas prasmi konstatētas arī pētījumā par izglītības kvalitāti mazākumtautību vispārējās izglītības iestādēs (*sk.: Sprinģe I., Nevienlīdzīgā izglītība. Ceturtā versija. Nesaprot latviski. Pieejams: www.rebaltica.lv*).

Atkārtoti jāuzsver šā sprieduma 18. punktā norādītie Satversmes tiesas secinājumi, ka pienācīga spēja lietot valsts valodu ļauj pie mazākumtautībām piederošām personām veiksmīgi turpināt izglītību, brīvi konkurēt valsts darba tirgū, kā arī pilnvērtīgi piedalīties sabiedrības demokrātiskajā diskursā un vienlaikus aizsargā citu sabiedrības locekļu tiesības lietot valsts valodu jebkurā dzīves jomā. Visu pie mazākumtautībām piederošo personu spēja brīvi komunicēt par jebkuru jautājumu valsts valodā ir neatsverama demokrātiskās iekārtas saglabāšanas kontekstā un vienlīdz nozīmīga gan pašām pie mazākumtautībām

piederošajām personām, gan arī sabiedrībai kopumā, jo, pateicoties šai spējai, visi sabiedrības locekļi varētu brīvi komunicēt savā starpā un arī komunicēt ar valsti.

Ņemot vērā minētos apstākļus, Satversmes tiesa secina, ka likumdevējs, regulējot mācību valodu lietojumu vispārējās izglītības procesā privātajās izglītības iestādēs, ir nodrošinājis līdzsvaru starp valsts valodas lietojuma veicināšanu un pie mazākumtautībām piederošo personu tiesībām uz savas identitātes un kultūras saglabāšanu un attīstīšanu.

Līdz ar to apstrīdētā norma atbilst Satversmes 112. panta pirmajam teikumam un 114. pantam.

23. Pieteikuma iesniedzēji uzskata, ka apstrīdētā norma neatbilst Satversmes 91. panta otrajā teikumā ietvertajam diskriminācijas aizlieguma principam.

Satversmes 91. pants noteic: “Visi cilvēki ir vienlīdzīgi likuma un tiesas priekšā. Cilvēka tiesības tiek īstenotas bez jebkādas diskriminācijas.” Šajā pantā ir ietverti divi savstarpēji cieši saistīti principi: vienlīdzības princips – panta pirmajā teikumā – un diskriminācijas aizlieguma princips – otrajā teikumā. Satversmes 91. panta pirmajā teikumā nostiprinātais vienlīdzības princips pieļauj un pat prasa atšķirīgu attieksmi pret personām, kuras atrodas atšķirīgos apstākļos, kā arī pieļauj atšķirīgu attieksmi pret personām, kuras atrodas vienādos apstākļos, ja tai ir objektīvs un saprātīgs pamats (*sk. Satversmes tiesas 2018. gada 29. jūnija sprieduma lietā Nr. 2017-28-0306 9. punktu*).

Satversmes 91. panta otrajā teikumā ietvertais diskriminācijas aizliegums ir vienlīdzības principa aspekts, kas noteiktās situācijās šo principu precizē un palīdz to piemērot. Diskriminācijas aizlieguma mērķis ir izskaust nevienlīdzīgu attieksmi, ja tā balstīta uz kādu nepieļaujamu kritēriju, kas atspoguļo izšķiršanos par to, kādas pazīmes sabiedrībā principiāli nebūtu pieļaujamas kā atšķirīgas attieksmes pamats (*sk. Satversmes tiesas 2019. gada 23. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2018-12-01 21. punktu*).

Satversmes 91. panta otrajā teikumā ir ietverts vispārējs diskriminācijas aizliegums, bet nav uzskaitīti aizliegtie kritēriji. Šie kritēriji pantā ir “jāielasa”, izmantojot tiesību normu interpretācijas metodes, kā arī pamatojoties uz tādu Latvijas tiesību sistēmu raksturojošu principu, ka tā ir atvērta starptautiskajām tiesībām. Līdz ar to uzmanība jāpievērš arī cilvēktiesību attīstības tendencēm pasaulē. Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām 26. pants noteic, ka visi cilvēki ir vienlīdzīgi likuma priekšā un viņiem ir tiesības uz vienādu

likuma aizsardzību bez jebkādas diskriminācijas. Likumam jāaizliedz diskriminācija jebkurā tās izpausmē un jānodrošina visām personām vienāda un efektīva aizsardzība pret jebkādu diskrimināciju – neatkarīgi no rases, ādas krāsas, dzimuma, valodas, reliģijas, politiskās vai citas pārliecības, nacionālās vai sociālās izcelsmes, mantiskā stāvokļa, dzimšanas vai citiem apstākļiem. Tādējādi saskaņā ar Latvijai saistošajām starptautisko cilvēktiesību normām valoda un tautība ir tādi kritēriji, uz kuru pamata diskriminācija ir aizliegta. Līdz ar to minētie kritēriji ir ietverti arī Satversmes 91. panta otrā teikuma saturā (*sk. Satversmes tiesas 2019. gada 23. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2018-12-01 21. punktu*).

Tomēr atšķirīga attieksme, kas balstīta uz kādu no šiem kritērijiem, atzīstama par diskrimināciju tikai tad, ja tā nav attaisnota. Uz konkrētu kritēriju attiecināma attaisnojuma pieļaujamība ir atkarīga no šā kritērija būtības un situācijas, kurā tas tiek izmantots (*sk.: Levits E. 91. panta komentārs. Grām.: Balodis R. (zin. red.) Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011, 105. lpp.*).

Lai izvērtētu, vai konkrētajā gadījumā pastāv diskriminācija, visupirms jānoskaidro, kuras personu grupas atrodas pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos.

23.1. Izskatāmajā lietā Pieteikumu iesniedzēju argumenti par apstrīdētās normas iespējamo neatbilstību Satversmes 91. panta otrajam teikumam pēc būtības neatšķiras no argumentiem, kurus Satversmes tiesa jau analizēja lietā Nr. 2018-12-01. Proti, Pieteikumu iesniedzēji uzskata, ka apstrīdētā norma neatbilst diskriminācijas aizlieguma principam vairākos aspektos.

Pieteikumu iesniedzēji uzskata, ka apstrīdētā norma nosaka vienādu attieksmi pret divām personu grupām, kas atrodas savstarpēji atšķirīgos apstākļos, – pie pamatnācijas un pie mazākumtautībām piederošām personām. Taču Satversmes 91. pants konkrētajā gadījumā prasot nodrošināt atšķirīgu attieksmi pret šīm personu grupām.

Attiecībā uz minētajām personu grupām Satversmes tiesa secināja, ka personām, kuru dzimtā valoda nav valsts valoda, no Satversmes 91. panta otrā teikuma neizriet tiesības prasīt atšķirīgas attieksmes nodrošināšanu attiecībā uz izglītības ieguves valodu valsts izglītības sistēmā ietilpstošajās valsts un pašvaldību izglītības iestādēs. Proti, Latvijā tie izglītojamie, kuru dzimtā valoda ir nevis valsts valoda, bet kāda cita valoda, neatrodas salīdzināmos apstākļos ar izglītojamiem, kuru dzimtā valoda ir valsts valoda. Šis Satversmes tiesas

secinājums ir pamatots ar valsts valodas konstitucionālo statusu un nozīmi demokrātiskas valsts funkcionēšanā, kā arī to, ka ne Satversme, ne Latvijai saistošās starptautisko tiesību normas neuzliek valstij pienākumu nodrošināt, ka izglītojamais izglītības ieguves procesā var sev vēlamā proporcijā lietot citu valodu, kas nav valsts valoda (*sk. Satversmes tiesas 2019. gada 23. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2018-12-01 21.1. punktu*).

Izskatāmās lietas apstākļi ir citādi, jo apstrīdētā norma ir piemērojama nevis valsts un pašvaldību, bet privātajām izglītības iestādēm. Tomēr Satversmes tiesa šā sprieduma 15.1.–15.3. punktā jau secināja, ka valstij no Satversmes 112. panta pirmā teikuma izriet pienākums arī uz privātajām izglītības iestādēm attiecināt vispārējās izglītības standartus, lai arī privātajās izglītības iestādēs iegūto izglītību valsts varētu oficiāli atzīt, izsniedzot izglītību apliecinošu dokumentu. Savukārt viens no vispārējās izglītības standarta mazākumtautību programmas elementiem Latvijā ir mācību valodas lietojums. Ņemot vērā valsts valodas konstitucionālo rangū un nozīmi sabiedrības ikdienas dzīvē, pie mazākumtautībām piederošām personām nav tiesību prasīt, lai izglītības process, kura noslēgumā izglītojamais iegūst valsts izdotu izglītības apliecinošumu, pilnībā vai noteiktā daļā tiktu nodrošināts mazākumtautības valodā. Tādēļ no Satversmes 91. panta otrā teikuma neizriet pie mazākumtautībām piederošu personu tiesības prasīt atšķirīgas attieksmes nodrošināšanu pret tām attiecībā uz izglītības ieguves valodu privātajās izglītības iestādēs, kas īsteno formālās izglītības programmas un izglītības procesa noslēgumā izsniedz valsts atzītu izglītību apliecinošu dokumentu.

Līdz ar to izglītojamie, kuru dzimtā valoda nav valsts valoda, neatrodas salīdzināmos apstākļos ar izglītojamiem, kuru dzimtā valoda ir valsts valoda.

23.2. Pieteikumu iesniedzēju ieskatā, apstrīdētā norma paredzot diskriminējošu attieksmi arī pret izglītojamiem, kuri pieder pie mazākumtautībām un kuru dzimtā valoda nav viena no ES oficiālajām valodām, salīdzinājumā ar tiem pie mazākumtautībām piederošiem izglītojamiem, kuru dzimtā valoda ir kāda no ES oficiālajām valodām. Turklāt apstrīdētā norma paredzot diskriminējošu attieksmi pret tiem pie mazākumtautībām piederošiem izglītojamiem, kuri iegūst izglītību mazākumtautību izglītības programmas ietvaros, salīdzinājumā ar tiem pie mazākumtautībām piederošiem izglītojamiem, kuri iegūst izglītību izglītības iestādēs, kas īsteno mazākumtautību izglītības programmas saskaņā ar Latvijas Republikai saistošiem divpusējiem vai daudzpusējiem starptautiskajiem līgumiem.

Attiecībā uz iespēju īstenot vispārējās izglītības programmu ES oficiālajās valodās Satversmes tiesa jau norādīja, ka ES valodu apguves stiprināšana ir Latvijas mērķis, kas izriet no Satversmes ievada un starptautiskajās tiesībās pastāvošā labas ticības principa. Satversmes tiesa uzsvēra, ka atšķirībā no mazākumtautību izglītības programmām iespēja izņēmuma kārtā iegūt izglītību kādā no ES oficiālajām valodām Izglītības likuma 9. panta otrās daļas 2.¹ punktā ir paredzēta nevis ar mērķi attīstīt attiecīgās valsts kultūru un identitāti, bet gan tādēļ, lai veicinātu padziļinātu svešvalodas apguvi. Tādējādi Satversmes tiesa secināja, ka izglītojamie, kas iegūst vispārējo izglītību valsts un pašvaldību izglītības iestādēs, citstarp padziļināti apgūstot kādu no ES valstu valodām, nav salīdzināmi ar izglītojamiem, kas izvēlējušies iegūt vispārējo izglītību valsts un pašvaldību izglītības iestādēs, kurās tiek īstenotas mazākumtautību izglītības programmas (*sk. Satversmes tiesas 2019. gada 23. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2018-12-01 21.2. punktu*).

Savukārt, izvērtējusi Latvijas noslēgtos starptautiskos līgumus, kas skar izglītības jomu un attiecas uz lietā Nr. 2018-12-01 izskatāmo jautājumu, Satversmes tiesa secināja, ka neviens no šiem starptautiskajiem līgumiem neparedz pie Latvijā pastāvošajām mazākumtautībām piederošām personām tiesības uz īpašu, no Izglītības likumā noteiktās proporcijas atšķirīgu mazākumtautības valodas lietojuma proporciju izglītības procesā. Līdz ar to Satversmes tiesa secināja, ka arī šīs grupas neatrodas pēc noteikta kritērija salīdzināmos apstākļos (*sk. Satversmes tiesas 2019. gada 23. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2018-12-01 21.3. punktu*).

Minētie secinājumi, ko Satversmes tiesa izdarījusi lietā Nr. 2018-12-01, ir balstīti tieši uz konkrēto personu grupu savstarpēju salīdzinājumu un nav atkarīgi no tā, vai izglītība iegūstama valsts un pašvaldību vai privātajās izglītības iestādēs. Pieteikumu iesniedzēji norāda, ka izskatāmajā lietā apstrīdētā norma esot attiecināma uz privātajām izglītības iestādēm. Tomēr no iepriekš minētā neizriet tādi apstākļi, kas liktu nonākt pie atšķirīgiem secinājumiem par to, vai pašas norādītās personu grupas atrodas pēc noteiktas pazīmes salīdzināmos apstākļos. Iepriekš minētās Satversmes tiesas atziņas par salīdzināmajām personu grupām ir vienlīdz attiecināmas arī uz izskatāmo lietu. Tādējādi nav konstatējams Satversmes 91. panta otrajā teikumā noteiktā diskriminācijas aizlieguma pārkāpums Pieteikumu iesniedzēju norādītajos aspektos.

Līdz ar to apstrīdētā norma atbilst Satversmes 91. panta otrajam teikumam.

24. Pieteikuma iesniedzēji Davids Džibuti un Dana Džibuti uzskata, ka apstrīdētā norma neatbilst tiesiskās paļāvības principam.

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka Satversmes 1. panta tvērumā ietilpst no demokrātiskas tiesiskas valsts pamatnormas atvasinātais tiesiskās paļāvības princips, kas aizsargā vienīgi tādas tiesības, uz kuru īstenošanu personai varēja rasties likumīga, pamatota un saprātīga paļāvība, kas ir minētā vispārējā tiesību principa kodols. Savukārt valstij ir pienākums savā darbībā šo principu ievērot (*sk. Satversmes tiesas 2017. gada 8. marta sprieduma lietā Nr. 2016-07-01 16.2. punktu*).

Tiesiskās paļāvības princips ir saistīts ar tiesiskās drošības principu un nodrošina tā pieprasīto stabilitāti, aizliedzot nekonekventu valsts rīcību. Šā principa pamatā ir šāda ideja: indivīds var paļauties uz to, ka valsts rīkojas tiesiski un konsekventi, savukārt valstij ir jāaizsargā tai dāvētā uzticēšanās. Tiesiskās paļāvības principa kā viena no vispārējiem tiesību principiem pastāvēšana ir saistīta ne tikai ar uzticēšanos valsts varai, bet arī ar pašu tiesību normu adresātu rīcības brīvības īstenošanas iespējām. Tiesiskās paļāvības princips aizsargā personas reiz iegūtās tiesības, t. i., persona var paļauties uz to, ka tiesības, kas iegūtas saskaņā ar spēkā esošu tiesību aktu, noteiktā laika posmā tiks saglabātas un reāli īstenotas. Tomēr tiesiskās paļāvības princips neizslēdz to, ka indivīda reiz iegūtās tiesības var tikt grozītas likumīgā un tiesiskā veidā. Proti, šis princips nedod pamatu ticēt, ka reiz noteiktā tiesiskā situācija nekad nemainīsies. Būtiski ir tas, ka šādā gadījumā likumdevējs nosaka “saudzējošu” pārejas periodu vai pienācīgu kompensāciju (*sk. Satversmes tiesas 2017. gada 8. marta sprieduma lietā Nr. 2016-07-01 16.2. punktu*).

24.1. Pieteikuma iesniedzēji Davids Džibuti un Dana Džibuti uzskata, ka viņiem bija radusies aizsargājama tiesiskā paļāvība uz to, ka viņu izglītības process privātajā izglītības iestādē tiks īstenots atbilstoši tai izglītības programmai, kas attiecīgajā izglītības iestādē bija licencēta un akreditēta brīdī, kad tika noslēgti līgumi par viņu izglītošanu. Savā rakstveida viedoklī viņi papildus norāda, ka viņiem bijusi tiesiskā paļāvība uz iespēju visu pamatizglītības procesu pabeigt atbilstoši tam tiesiskajam regulējumam, kas bija spēkā pirms konkrētās izglītības sistēmas reformas, taču apstrīdētās normas dēļ izglītības iestādes esot spiestas grozīt savas vispārējās izglītības programmas, lai nodrošinātu to atbilstību izglītības sistēmas reformas ietvaros pieņemtajam tiesiskajam regulējumam.

Satversme ir vienots veselums, un tajā ietvertās tiesību normas ir savstarpēji cieši saistītas. Katrai Satversmes normai ir sava noteikta vieta konstitucionālajā sistēmā (*sk. Satversmes tiesas 2006. gada 8. novembra sprieduma lietā Nr. 2006-04-01 15.3. punktu*). Izvērtējot kādas tiesību normas atbilstību no demokrātiskas tiesiskas valsts pamatnormas atvasinātajiem vispārējiem tiesību principiem, kas ietilpst Satversmes 1. panta tvērumā, jāņem vērā tas, ka šo principu izpausme dažādās tiesību jomās var atšķirties. Arī apstrīdētās normas raksturs, saikne ar citām Satversmes normām un vieta tiesību sistēmā ietekmē Satversmes tiesas īstenoto kontroli (*sk. Satversmes tiesas 2011. gada 30. marta sprieduma lietā Nr. 2010-60-01 11. punktu*).

Atbilstoši Izglītības likuma 1. panta 11. punktam izglītības programmas licencēšana nozīmē to, ka izglītības iestādei vai citai šajā likumā noteiktai institūcijai tiek piešķirtas tiesības īstenot noteiktu izglītības programmu. Atbilstoši Izglītības likuma 38. panta otrās daļas 1. punktam un 40. panta otrajai daļai vispārējās izglītības programmas un īpašo veidu programmas, tai skaitā mazākumtautību izglītības programmas, licencējamas Ministru kabineta noteiktajā kārtībā. Savukārt Izglītības likuma 25. panta otrā daļa paredz, ka izglītības iestāde ir tiesīga īstenot šajā likumā noteiktu licencējamu izglītības programmu, izņemot interešu izglītības programmu, tikai pēc attiecīgās izglītības programmas licencēšanas.

Savukārt izglītības programmas akreditācija saskaņā ar Izglītības likuma 1. panta 10. punktu ir process, kurā tiek vērtēta attiecīgās izglītības programmas īstenošanas kvalitāte un kura noslēgumā pozitīva novērtējuma gadījumā izglītības iestādei vai citai šajā likumā noteiktai institūcijai tiek piešķirtas tiesības izsniegt valsts atzītu izglītības dokumentu par konkrētai izglītības programmai atbilstošas izglītības ieguvī. Atbilstoši Ministru kabineta 2016. gada 20. decembra noteikumu Nr. 831 "Izglītības iestāžu, eksaminācijas centru, citu Izglītības likumā noteiktu institūciju, vispārējās un profesionālās izglītības programmu akreditācijas un izglītības iestāžu vadītāju profesionālās darbības novērtēšanas kārtība" normām konkrētu izglītības programmu atkarībā no tās novērtējuma var akreditēt uz laiku līdz sešiem gadiem.

Izglītojamie vai viņu vecāki, izdarot izvēli par labu konkrētai izglītības iestādei, citstarp var ņemt vērā termiņu, uz kuru ir akreditēta konkrētā izglītības programma. Tātad, izglītojamiem uzsākot mācības konkrētās izglītības programmas ietvaros, viņiem var rasties aizsargājama tiesiskā paļāvība uz iespēju pabeigt mācības attiecīgajā izglītības pakāpē atbilstoši tam tiesiskajam

regulējumam un izglītības programmai, kas bija spēkā attiecīgā līguma noslēgšanas brīdī, vai vismaz turpināt mācības atbilstoši šai izglītības programmai līdz tās akreditācijas termiņa beigām.

Taču tas pats par sevi nenozīmē, ka likumdevējs nebūtu tiesīgs ieviest izmaiņas tiesiskajā regulējumā, kas skar šīs izglītības programmas, ciktāl attiecīgās izmaiņas nerada būtisku ietekmi uz izglītības procesu, vai – ja izmaiņas atzīstamas par būtiskām – ir paredzēts saudzējošs pārejas regulējums. Līdz ar to apstrīdētās normas atbilstība tiesiskās paļāvības principam ir vērtējama kopsakarā ar pie mazākumtautībām piederošo personu tiesībām, kas izriet no Satversmes 112. panta pirmā teikuma un 114. panta. Lai izvērtētu apstrīdētās normas atbilstību tiesiskās paļāvības principam, Satversmes tiesai visupirms ir jānoskaidro, vai izmaiņas, kas ieviestas ar apstrīdēto normu, ir uzskatāmas par būtiskām un, ja izmaiņas ir būtiskas, vai likumdevējs ir noteicis saudzējošu pāreju uz jauno tiesisko regulējumu.

24.2. Satversmes tiesa šā sprieduma 22.2. punktā jau ir konstatējusi, ka apstrīdētā norma un ar to sistēmiski saistītās normas, kas ieviestas konkrētās izglītības sistēmas reformas ietvaros, ir daļa no plašākas izglītības sistēmas reformas, kas pakāpeniski īstenota vairāk nekā 20 gadu garumā, pakāpeniski stiprinot ikvienam izglītojamam pieejamu vienotu izglītības sistēmu un valsts valodas lietojumu, ņemot vērā izglītojamo, viņu vecāku un pedagogu pielāgošanās iespējas.

Tiesībsargs pauž bažas par to, ka skaidra iecere attiecībā uz valsts valodas lietojuma paplašināšanu esot pausta tikai attiecībā uz valsts un pašvaldību izglītības iestādēm Izglītības likuma pārejas noteikumu 9. punktā (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 136. lp.*). Šajā aspektā jāņem vērā tas, ka privātās izglītības iestādes, kas izvēlējušās nodrošināt vispārējo izglītību, vienmēr ir bijušas iekļautas valsts vispārējās izglītības sistēmā. Proti, arī privātajām izglītības iestādēm, ja tās vēlējas izglītojamiem pēc vispārējās izglītības mazākumtautību programmas apguves izsniegt vispārējo izglītību apliecinošu dokumentu, bija jāievēro attiecīgajā laika posmā spēkā bijušais tiesiskais regulējums, kas citstarp noteica valsts valodas un mazākumtautību valodu lietojuma proporcijas. Izglītības likuma pārejas noteikumu 9. punkta 3. apakšpunkta pirmajā teikumā tieši norādītas tikai valsts un pašvaldību izglītības iestādes. Taču šā punkta otrais teikums paredz grozījumu izdarīšanu vidējās izglītības standartos. Savukārt šie standarti bija jāievēro arī privātajām izglītības iestādēm, kas izvēlējas nodrošināt

vispārējo izglītību un vēlējas saviem absolventiem izsniegt oficiālu izglītību apliecinājošu dokumentu.

Tādējādi nav pamata uzskatīt, ka Izglītības likuma pārejas noteikumu 9. punkta 3. apakšpunkta pirmajā teikumā ietvertā norāde uz valsts un pašvaldību skolām radītu privātajām izglītības iestādēm, kas īsteno vispārējās izglītības programmas, tiesības īstenot izglītības programmas ar tādu mācību valodu lietojumu, kas neatbilst valsts noteiktajam vidējās izglītības standartam.

24.3. Līdz 2019. gada 31. augustam Izglītības likuma 41. panta pirmā daļa noteica, ka mazākumtautību izglītības programmas izstrādā izglītības iestāde, izvēloties kādu no valsts pirmsskolas izglītības vadlīnijās vai attiecīgajā valsts izglītības standartā ietvertajiem izglītības programmu paraugiem. Savukārt Noteikumu Nr. 468 25. pielikumā bija vairāki mazākumtautību izglītības programmu modeļi, kuros ietverts mācību priekšmetu, mācību stundu un izmantojamo mācību valodu plāns. Katrs modelis paredzēja atšķirīgu mācību valodu lietojuma proporciju un plašāku vai šaurāku izglītības iestādes rīcības brīvību, konkrētu modeļu ietvaros arī ļaujot izglītības iestādei izvēlēties, vai konkrēti priekšmeti pasniedzami tikai valsts valodā vai bilingvāli. Konkrētu mazākumtautības izglītības programmas modeli izglītības iestāde varēja izvēlēties atkarībā no izglītojamo valsts valodas priekšzināšanām un valsts valodas lietošanas pieredzes. Atbilstoši Noteikumu Nr. 468 normām izglītības iestāde, īstenojot mazākumtautību izglītības programmu, bija tiesīga noteikt, ka vairāk nekā puse no mācību priekšmetiem tiek pasniegta mazākumtautības valodā vai bilingvāli.

Savukārt vidējās izglītības pakāpē saskaņā ar Noteikumu Nr. 281 7. un 8. punktu mazākumtautību izglītības programmas ietvaros mācību satura apguve mazākumtautības valodā bija nodrošināma ne vairāk kā divās piektdaļās no kopējās mācību slodzes gadā, turklāt izglītojamiem katrā mācību gadā apgūstot valsts valodā ne mazāk par pieciem mācību priekšmetiem, neskaitot latviešu valodu un literatūru. Tātad vidējās izglītības pakāpē mazākumtautību izglītības programmas ietvaros bija pieļaujama mācību priekšmetu apguve mazākumtautības valodā līdz pat 40 procentu apmēram no kopējās mācību slodzes gadā.

Šā sprieduma 14.–14.4. punktā jau aprakstītas mācību valodu lietojuma proporciju izmaiņas, kas konkrētās izglītības sistēmas reformas ietvaros ieviestas pamatizglītības un vidējās izglītības pakāpē. Satversmes tiesa secina, ka apstrīdētajā normā un ar to sistēmiski saistītajās tiesību normās paredzētās

izmaiņas attiecībā uz mācību valodu lietojumu mazākumtautību izglītības programmās ir būtiskas. Taču, vērtējot to, vai konkrētajā gadījumā ir ievērots tiesiskās paļāvības princips, atkārtoti jāuzsver, ka saskaņā ar šo tiesisko regulējumu pamatizglītības pakāpē privātās izglītības iestādes ir tiesīgas īstenot mazākumtautību izglītības programmu atbilstoši normatīvajos aktos noteiktajām mācību valodu lietojuma proporcijām un patstāvīgi noteikt, kuri mācību priekšmeti pasniedzami latviešu valodā, mazākumtautības valodā vai bilingvāli, savukārt vidējās izglītības pakāpē privātās izglītības iestādes ir tiesīgas vispārējās vidējās izglītības programmās iekļaut specializētu kursu “Mazākumtautības valoda un literatūra” un papildus arī standartā neminētus, ar mazākumtautības dzimto valodu un mazākumtautību identitāti un integrāciju Latvijas sabiedrībā saistītus mācību priekšmetus. Šā sprieduma 22.2. punktā jau secināts, ka arī vidējās izglītības pakāpē mācību priekšmeti, kas saistīti ar mazākumtautības valodu un identitāti, ir pasniedzami, kā mācību valodu izmantojot mazākumtautības valodu.

Ņemot vērā minēto, Satversmes tiesai jāpārbauda, vai likumdevējs ir paredzējis saudzējošu pārejas regulējumu šo izmaiņu ieviešanai citstarp arī attiecībā uz privātajām izglītības iestādēm.

24.4. Grozījumi Izglītības likumā un Grozījumi Vispārējās izglītības likumā tika pieņemti 2018. gada 22. martā, izsludināti 2018. gada 2. aprīlī un stājās spēkā 2018. gada 16. aprīlī. Gan Grozījumi Izglītības likumā, gan Grozījumi Vispārējās izglītības likumā paredz papildināt attiecīgos likumus ar pārejas noteikumiem, kuros noteikts apstrīdētās normas un ar to saistīto normu spēkā stāšanās termiņš. Arī šā sprieduma 14.2. un 14.3. punktā minētais Ministru kabineta noteikumu regulējums par mācību valodu vispārējās izglītības procesā, kas pieņemts konkrētās izglītības sistēmas reformas ietvaros, stājās spēkā tādos pašos termiņos kā apstrīdētā norma un ar to saistītās likumu normas. Tādējādi apstrīdētā norma un ar to sistēmiski saistītās tiesību normas stājās spēkā 2019. gada 1. septembrī – attiecībā uz pamatizglītības programmu īstenošanu 1.–7. klasē; 2020. gada 1. septembrī – attiecībā uz pamatizglītības programmu īstenošanu 8. klasē un vidējās izglītības programmu īstenošanu 10. un 11. klasē; 2021. gada 1. septembrī – attiecībā uz pamatizglītības programmu īstenošanu 9. klasē un vidējās izglītības programmu īstenošanu 12. klasē. Tātad viss konkrētās izglītības sistēmas reformas ietvaros pieņemtais regulējums attiecībā uz mācību valodu lietojumu stājās spēkā pakāpeniski un spēkā stāšanās termiņi ir savstarpēji saskaņoti.

Apstrīdētā norma un ar to sistēmiski saistītās normas ir stājušās spēkā attiecībā uz pamatizglītības programmu īstenošanu 1.–7. klasē pēc aptuveni viena gada un pieciem mēnešiem, savukārt attiecībā uz 8., 10. un 11. klasi vēl stāsies spēkā pēc aptuveni diviem gadiem un pieciem mēnešiem, bet attiecībā uz 9. un 12. klasi – pēc aptuveni trim gadiem un pieciem mēnešiem no to izsludināšanas dienas.

Iespēja pabeigt izglītības ieguves procesu pamatizglītības pakāpē atbilstoši tam tiesiskajam regulējumam, kas bija spēkā pirms izglītības sistēmas reformas, būs tiem izglītojamiem, kuri 2019. gada 1. septembrī uzsākuši mācības 8. vai 9. klasē, bet vidējās izglītības pakāpē – tiem izglītojamiem, kuri 2019. gada 1. septembrī uzsākuši mācības 11. vai 12. klasē. Attiecībā uz pārējiem izglītojamiem ir paredzēts, ka izglītības sistēmas reformas ietvaros pieņemtais tiesiskais regulējums stāsies spēkā no 2019. gada 1. septembra, izņemot tos izglītojamus, kuri 2019. gada 1. septembrī uzsāk mācības 10. klasē un kuriem šis tiesiskais regulējums tiks piemērots tikai no 2020. gada 1. septembra, kad viņi uzsāks mācības 11. klasē.

24.5. Tātad konkrētās izglītības sistēmas reformas ietvaros pieņemtais tiesiskais regulējums paredz būtiskas izmaiņas attiecībā uz mazākumtautību valodu lietojuma proporciju vispārējās izglītības procesā privātajās izglītības iestādēs. Taču, lai gan mācību valodu lietojuma proporcijas izmaiņas ir uzskatāmas par būtiskām, jāņem vērā arī tas, ka jau pirms konkrētās izglītības sistēmas reformas privātajās izglītības iestādēs, kuras īstenoja mazākumtautību izglītības programmas, vairumā klašu ievērojama mācību priekšmetu daļa bija apgūstama valsts valodā.

Konkrētās izglītības sistēmas reformas ietvaros pieņemtajā tiesiskajā regulējumā saglabāts mazākumtautības valodas kā mācību valodas lietojums vispārējās izglītības procesā. Pamatizglītības pakāpē mazākumtautības valodu joprojām ir iespējams izmantot kā mācību valodu atbilstoši noteiktajām proporcijām un privātā izglītības iestāde pati var noteikt, kuri mācību priekšmeti tiek pasniegti pilnīgi vai daļēji mazākumtautības valodā. Savukārt vidējās izglītības pakāpē mazākumtautības valoda var tikt izmantota kā mācību valoda šīs pašas valodas kā mācību priekšmeta, kā arī citu ar mazākumtautības identitāti un kultūru saistītu mācību priekšmetu pasniegšanā.

Likumdevējs, pieņemot apstrīdēto normu un ar to sistēmiski saistītās tiesību normas, nodrošināja privātajām izglītības iestādēm un to izglītojamiem vismaz gadu un piecus mēnešus garu pārejas periodu no minētā tiesiskā

regulējuma izsludināšanas dienas līdz tā spēkā stāšanās dienai. Šajā periodā tās varēja pielāgot mācību procesu, kā arī nodrošināt izglītojamiem iespēju uzlabot savu valsts valodas prasmi. Turklāt likumdevējs ir nodrošinājis iespēju tiem izglītojamiem, kuru mācību process attiecīgajā vispārējās izglītības pakāpē tuvojas noslēgumam, pabeigt to atbilstoši tiesiskajam regulējumam, kas bija spēkā pirms konkrētās izglītības sistēmas reformas.

Ņemot vērā minēto, secināms, ka likumdevējs ir noteicis saudzējošu pāreju uz apstrīdētajā normā un ar to sistēmiski saistītajās tiesību normās ietverto tiesisko regulējumu.

Tādējādi apstrīdētā norma atbilst tiesiskās palāvības principam un līdz ar to arī Satversmes 1. pantam.

Nolēmumu daļa

Pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 30.–32. pantu, Satversmes tiesa

nosprieda:

atzīt Izglītības likuma 9. panta 1.¹ daļu par atbilstošu Satversmes 1. pantam, 91. panta otrajam teikumam, 112. panta pirmajam teikumam un 114. pantam.

Spriedums ir galīgs un nepārsūdzams.

Spriedums stājas spēkā tā publicēšanas dienā.

Tiesas sēdes priekšsēdētāja

I. Ziemele